

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: «**Формування комунікативної компетентності молодших школярів
засобами інтерактивних технологій**»

Виконала:

Кульчицька Галина Василівна
013 Початкова освіта

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук,
доцент Пінчук І. О.

Допущено до захисту:

« 30 » 01 2023 року

Завідувач кафедри

доц. Зенченко Т. Ф.

Дата захисту: « 23 » 02 2024 року

Національна оцінка

Кількість балів: 90 Оцінка ECTS 4

Підписи членів комісії:

Пінчук І. О.
Таночко Ж. М.
Зенченко Т. Ф.

Глухів 2023 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: «Формування комунікативної компетентності молодших школярів
засобами інтерактивних технологій»

Виконала:

Кульчицька Галина Василівна
013 Початкова освіта

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук,
доцент Пінчук І. О.

Допущено до захисту:

«___» _____ 2023 року

Завідувач кафедри

_____ доц. Зенченко Т. Ф.

Дата захисту: «___» _____ 2024 року

Національна оцінка _____

Кількість балів: _____ Оцінка ECTS _____

Підписи членів комісії:

Глухів 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	7
1.1. Стан дослідження проблеми у педагогічній, психологічній та лінгводидактичній літературі	7
1.2. Сутність поняття «комунікативна компетентність» і особливості її формування в учнів початкових класів	17
1.3. Інтерактивні технології як засіб формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти	31
Висновки до першого розділу	39
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	42
2.1. Методика дослідження рівнів сформованості комунікативної компетентності в учнів 3-х класів	42
2.2. Впровадження в освітній процес 3-го класу методики використання на уроках української мови інтерактивних методів як засобу формування в учнів комунікативної компетентності	
2.3. Аналіз результатів дослідження	55
Висновки до другого розділу	60
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогодні освіта в Україні виходить на якісно новий щабель, зумовлений формуванням сучасних концептуальних засад національної системи освіти, спрямованих на виховання компетентної людини, творчо і критично мислячої, активної і патріотичної. У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті зазначено, що основна мета української системи освіти – «створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатні вчитися впродовж життя».

Початкова школа закладає основи розуміння мовних законів, особливостей функціонування окремих мовних одиниць у процесі комунікативної діяльності школяра. У молодших школярів формується розгорнута навчальна діяльність через оволодіння організаційними, логіко-мовленнєвими, пізнавальними, комунікативними й контрольними-оцінними вміннями та навичками.

Формування у молодших школярів комунікативної компетентності, як складової компетентнісної парадигми, складає методологічну основу Державного стандарту загальної середньої освіти в Україні, відповідає потребам сьогодення, узгоджується з гуманітарним підходом до організації й оцінки результативності початкової освіти. У Концепції Нової української школи, Державному стандарті початкової освіти акцентується увага на важливості формування у молодших школярів комунікативної та інших ключових компетентностей. Для сучасної початкової школи пошук шляхів та засобів формування в учнів комунікативної компетентності у різних сферах навчальної діяльності постає як одна з найбільш актуальних проблем.

Формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови в сучасній початковій школі, становлення національно-мовної особистості у подальшому полегшить адаптацію в суспільстві, допоможе досягнути поняття взаємодопомоги, співчуття, милосердя, совісті, поваги, що є основою високої моральності. Національно-мовна особистість характеризується свідомим ставленням до мови, розвиненим мовленням, мисленням, інтелектом, комунікативністю. Комунікативна компетентність вимагає роботи таких складових літературно-творчих здібностей, як: сприймання, мислення, творча уява, мовлення, дає змогу одночасно розкритися почуттєвій та інтелектуальній сфері молодшого школяра.

Формування у молодших школярів комунікативної компетентності потребує створення на уроках української мови умов для позитивного розвитку, психологічного комфорту, творчої реалізації. Вчитель повинен розвивати у молодшого школяра мовленнєву пам'ять, мовне чуття, тобто вміння наслідувати традиції використання мовних одиниць, вміння відтворити особистий погляд в усному та писемному мовленні.

Дослідження сучасних вітчизняних науковців (Н. Бібик, Л. Бірюк, Л. Варзацька, М. Вашуленко, О. Вишник, І. Гудзик, С. Єрмоленко, Ю. Жуков, О. Киричук, Г. Коберник, О. Корніяка, Є. Мазур, Н. Марецька,

В. Мартиненко, Л. Мелешко, А. Мудрик, М. Наумчук, О. Овчарук, Л. Петровська, І. Пінчук, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун, І. Родигіна, Г. Селевко, В. Славова, С. Смілянець, В. Собко, Д. Хаймс, В. Юрченко та ін.) доводять, що провідними принципами вивчення рідної мови є комунікативний і компетентнісний принципи розвитку мовлення, що забезпечує формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови.

Одним із пріоритетних напрямків є застосування інноваційних технологій, серед яких найбільш цікавими й продуктивними для молодшого шкільного віку є інтерактивні методи навчання.

Аналіз наукової, психолого-педагогічної й методичної літератури з окресленої нами проблеми свідчить про зацікавленість науковців питаннями формування комунікативної компетентності молодших школярів через використання різноманітних форм, засобів і змісту навчання, однак, проблема формування комунікативної компетентності молодших школярів шляхом використання на уроках української мови інтерактивних методів не була предметом спеціального дослідження.

Актуальність і недостатня розробленість проблеми обумовили вибір теми магістерської роботи: «Формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови засобами інтерактивних технологій».

Мета магістерської роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності застосування інтерактивних технологій на уроках української мови як засобу формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Об'єкт дослідження – процес вивчення української мови в початкових класах.

Предмет дослідження – методика формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови засобами інтерактивних технологій.

Завдання дослідження:

- 1) виявити стан дослідження проблеми у педагогічній, психологічній і лінгводидактичній літературі;
- 2) визначити сутність, зміст, завдання, структуру й особливості формування комунікативної компетентності учнів початкових класів;
- 3) висвітлити шляхи застосування на уроках української мови інтерактивних технологій як засобу формування комунікативної компетентності молодших школярів у практиці початкової школи;
- 4) експериментально дослідити ефективність методики використання на уроках української мови інтерактивних методів як засобу формування в учнів комунікативної компетентності.

Для реалізації мети дослідження й поставлених завдань було використано наступні **методи дослідження**:

- теоретичні: аналіз педагогічної, психологічної, лінгводидактичної літератури для визначення теоретико-методичних засад дослідження; синтез і узагальнення наукових положень досліджуваної проблеми;
- емпіричні: спостереження за освітнім процесом у початкових класах на уроках української мови для отримання первинної інформації; бесіди, анкетування для визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності молодших школярів;
- педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, заключний етапи) для перевірки ефективності методики роботи з використання на уроках української мови інтерактивних методів як засобу формування комунікативної компетентності в учнів початкових класів;
- статистичні: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних, порівняльна характеристика результатів експерименту для перевірки ефективності розробленої системи роботи з використання на уроках української мови інтерактивних методів як засобу формування комунікативної компетентності в учнів початкових класів.

Теоретичне значення одержаних результатів дослідження: обґрунтовано організаційні й методичні основи застосування інтерактивних методів на уроках української мови як засобу формування комунікативної компетентності молодших школярів; уточнено поняття «компетентність», «комунікативна компетентність», «комунікативна компетентність молодшого школяра»; «інтерактивні методи»; отримано можливість подальшого розвитку наукових уявлень про сутність процесу формування у молодших школярів комунікативної компетентності шляхом застосування на уроках української мови інтерактивних методів.

Практичне значення магістерської роботи полягає в удосконаленні методики формування у молодших школярів комунікативної компетентності шляхом застосування на уроках української мови інтерактивних технологій; розроблено конспекти уроків з української мови та сценарії виховних заходів для формування комунікативної компетентності учнів початкових класів з використанням інтерактивних технологій. Матеріали магістерського дослідження можуть бути використані керівництвом, вчителями початкової школи під час укладання освітніх програм з української мови з метою формування у здобувачів початкової освіти комунікативної компетентності; під час проведення методичних семінарів і курсів підвищення кваліфікації вчителів початкової школи. Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його результатів для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи за темою «Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами інтерактивних технологій».

Апробація результатів та публікації. Основні положення, висновки і результати дослідження доповідалися та обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу» (27 квітня 2023 у м. Глухів, сертифікат НВ №1733 від 27.05.2023). Результати дослідження відображено в публікації

«Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами інтерактивних технологій» у збірнику матеріалів відповідної конференції.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки. У тексті вміщено 7 рисунків та 7 таблиць. Додатки викладено на 25 сторінках. У списку 76 використаних джерел, що охоплюють 6 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ТА ПРОВЕДЕННІ УРОКІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ

1.1. Стан дослідження проблеми у педагогічній, психологічній та лінгводидактичній літературі

Перереформування шкільної освіти в особистісно-орієнтовану, розвивальну у контексті суспільних потреб розвиненого суспільства в Україні є нагальним питанням сучасної освіти в світлі впровадження програми нової української школи. Мета початкової мовної освіти визначається головною функцією рідної мови: виховання духовно-багатої, творчої особистості, здатної вільно і грамотно використовувати мовні засоби у сферах і видах мовлення.

Мова як засіб комунікації, дослідження, творчості в житті творчого самовираження є необхідним засобом формування нової людини - здобувача освіти початкової школи.

Державний стандарт початкової освіти в галузі «Українська мова» передбачає учнівський особистістий розвиток, знання, навички і уміння учня, загальну мовну грамотність, як систему оволодіння мовою – засобом спілкування, комунікації. Цей документ зазначає, що мета і завдання навчального предмету української мови та читання полягає не лише у опануванні грамоти, а й і у мовленнєвому розвитку здобувачів освіти молодшої школи. Важливим є розвиток умінь висловлюватися в різноманітних доступних для них формах, типах і стилях мовлення. Набути статус провідного принципу навчання мови має саме розвиток мовлення.[22]

Здобувачі освіти навчальних закладів I ступеня за чотири роки мають оволодіти усним і писемним мовленням на рівні, що дозволяв би їм вільно спілкуватися з однолітками та дорослими, готовими до навчання в середніх класах. Вітчизняні дослідники (К. Дмитренко, М. Коновалова, О. Семиволос), розглядаючи розвиток ключових компетентностей в учнів, як новий підхід до звичайних форм роботи вважають за потрібне виробляти у дітей уміння вчитися, використовуючи необхідні мовні ресурси співпрацювати в команді, використовувати інформацію з різних носіїв для розв'язання нагальних проблем [17].

Аналізуючи наукові праці можна визначити, що поняття «компетенція» в сучасних дослідженнях розуміється у контексті таких понять: добра обізнаність з конкретним питанням; сукупність знань, навичок, умінь, сформованих у процесі навчання; суспільно визнаний рівень цих знань; інтегрований результат опанування змістом освіти; соціальна норма освітньої підготовки здобувача освіти.

Великий тлумачний словник сучасної української мови (укладач В. Бусел) тлумачить слово компетенція як добрі знання про що небудь; повноваження якоїсь організації, закладу чи особи [7].

Згідно проведеного нами аналізу визначаємо поняття «компетентність» як необхідну кількість групи якостей особистості (умінь, знань, навичок і життєвого досвіду учня) відносно предметів і процесів, необхідних для подальшої якісної продуктивної діяльності особистісної та соціально-значущої продуктивної діяльності.

Необхідність використання комунікативності у шкільному вивченні рідної мови відображено в сучасних програмах і підручниках (посібниках) з посиланням на творчі праці відомих дослідників (В. Бадер, Н. Бібік, М. Вашуленко, В. Мартиненко та ін.), які вказують на важливе місце компетентної функції серед низки мовних функцій. Лабораторія навчання української мови Інституту педагогіки України вказала на зміни у стратегії і тактиці у навчанні рідної мови. Першочерговим тут вважають необхідність

особистісного і мовленнєвого розвитку, якому підпорядковується завдання формування комунікативної компетентності здобувачів освіти [1; 4].

При формуванні комунікативної компетентності молодших школярів потрібно враховувати ментальність, збагачувати словниковий запас дитини, потребу спілкуватися на різні теми.

Педагогічна спадщина вважає, що мова є носієм народності і тому дитину з народження необхідно навчати рідною мовою. Видатні вітчизняні педагоги вважали, що дитина, яку навчають нерідною мовою, буде обділена як особистість і матиме труднощі при вивченні решти навчальних предметів у школі [76].

Мовленнєва проблема молодших школярів почала досліджуватися з 20-30 років ХХ століття. І тому сучасна методика навчання мовлення здобувачів освіти початкової ланки виходить із теорії мовної діяльності, головні положення якої розглядалися відомими вітчизняними вченими-психологами: О. Леонтьєвим, О. Лурія та ін., ідеї яких були практично реалізовані сучасними дослідниками проблем педагогіки: Л. Бірюк, М. Вашуленко, С. Симоненко та ін. [6; 11; 37; 38; 63].

На думку М. Ярмаченко і Н. Калениченко, видатні вітчизняні психологи звертали увагу на те, що мова є не лише засобом вираження думки, а й знаряддям її формування. Це процес, що пов'язаний не лише з психічним розвитком, а і з прогресом особистості, соціальних форм її поведінки [76].

За висновками видатного вченого-психолога О. Леонтьєва, структура спілкування як діяльність має такі риси: інтенціональність – цілеспрямованість, мотивація; результативність - відповідність досягнутого результату меті, обов'язкове спостереження за процесом спілкування і його результатами [37].

Поетапне формування розумових дій вказує на те, що навчання мови має розглядатися як навчання різних видів мовленнєвої діяльності.

Формування комунікативної компетентності у процесі навчання молодших школярів української мови ґрунтується на попередніх досягненнях у різних наукових напрямках:

– лінгводидактики (В. Бадер, О. Вишник, В. Мельничайко, В. Собко та ін.) [1; 12; 44; 65];

– педагогіки (М. Стельмахович, В. Сухомлинський та ін.) [76];

– психології (О. Леонт'єв, І. Синиця та ін.) [37; 76].

Дослідники Є. Мазур, М. Пентилюк, Є. Романюк у своїх роботах вказують на необхідність правильної організації словникової роботи з дітьми, щодо поповнення словникового запасу, необхідного для комунікації між учнями [40; 50].

З даного питання видатний педагог В. Сухомлинський писав, що тільки той може осягнути своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки й пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини [76].

Згадуючи звертання В. Сухомлинського про те, що необхідно дати подумати дитині, щоб насолодитися успіхом, сучасна вчена Л. Бірюк підкреслює, що формування уміння спілкуватися має проходити в спокійній атмосфері вмотивованої роботи, тренувати впевненість у своїх можливостях, наполегливість у подоланні труднощів. Л. Бірюк вважає, що хвороблива гонитва за найвищими балами має негативний вплив як для учня, так і для колективу. На думку Л. Бірюк, важливим є розуміння та знання особливостей мови. Але навчитися послуговуватися будь-яким видом мовленнєвої діяльності здатен учень при умові, що він виконує цей вид діяльності, тобто – навчитися говорити – говорячи, слухати – слухаючи, читати – читаючи, писати – пишучи [5].

Серед лінгвістичних та дидактичних основ формування комунікативної компетентності в здобувачів освіти 1-4 класів виділяється переорієнтація: методики навчання рідної мови на розвиток комунікативного та компетентнісного підходу. А саме принцип комунікативного спрямування

навчання, принцип ситуативності, принцип поетапності формування мовленнєвих умінь, принцип спрямованості, принцип диференційованості усного мовлення, принцип функціональності мовлення [6].

Відомі лінгводидактики І. Гудзик, Г. Коваль стверджують, що більш необхідні уроки українською мовою, а не уроки про українську мову. Необхідним засобом формування і розвитку уміння контактувати рідною мовою є проведення рідною мовою уроків не лише мовно-літературної галузі, а також використання рідної мови під час проведення шкільних заходів і свят [15; 30].

Питання мовленнєвого розвитку для особистості завжди було актуальним в роботі методистів. Тривалий час термін «розвиток зв'язного мовлення» передбачав лише навчання писати перекази і твори. Це значно звужувало творчий підхід, висловлення власної думки, не передбачало розвиток компетентнісного підходу. Роботи виконувалися за стандартом, без творчого підходу. Загалом все зводилося до перефразування чужих текстів на свої. Кількість робіт була обмежена, пропонованих видів робіт було недостатньо як для усного, так і для письмового висловлення власної думки.

З огляду на психолінгвістичні засади формування комунікативної компетентності та мовної освіти, як зазначає О. Кучерук, вчитель повинен врахувати механізм мовленнєвої діяльності і спиратися на це при виборі засобів для мовленнєвого розвитку молодших школярів (Рис. 1.1).

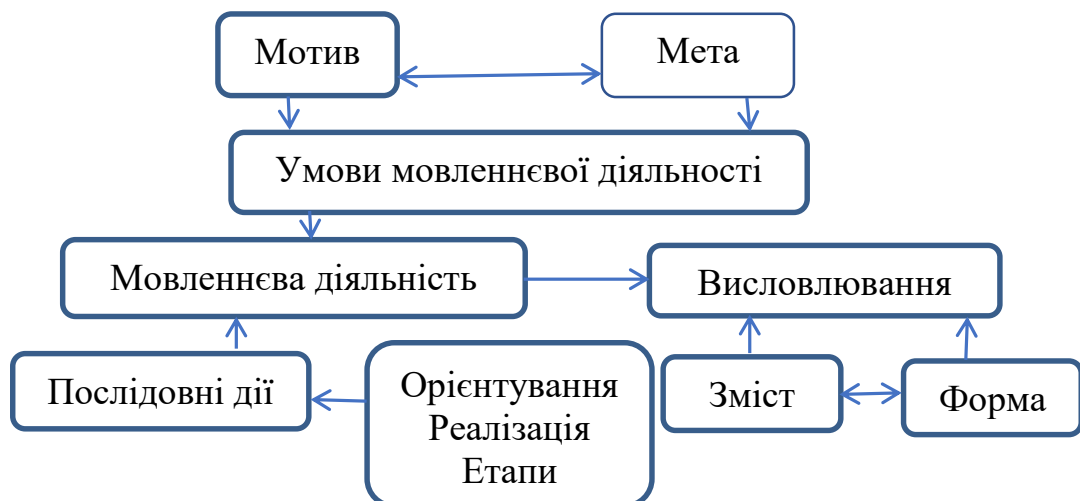

Рис. 1.1. Механізм продуктивної мовленнєвої діяльності [36]

Подана модель вказує на пов'язані між собою мету і мотивацію і залежить від сприятливих умов – цікавих завдань та внутрішнього налаштування [36].

На думку вченого О. Кучерука, значуща ознака технології навчання – її системність, зв'язок між компонентами. Шлях до формування комунікативної компетентності та мовного розвитку пролягає від розуміння прочитаного або заслуханого тексту й зумовлює активізацію різноманітних способів мовленнєвої діяльності здобувачів освіти [36].

В. Стадник вказує, що необхідним елементом комунікативної компетентності є покращення культури мовлення школярів (використання речень, різних за метою висловлювання, правильне читання речень із звертаннями, побудова речень на основі даних слів чи словосполучень; правильність наголошення слів та дотримання літературної вимови при вимові звуків у словах) [67].

Аналізуючи дослідження А. Добрович, С. Дорошенко, К. Голобородько можна вважати, що навчання учнів навичкам використання усного і писемного мовленням потребує додаткового вивчення. Це є необхідним у наступній творчій, виробничій і суспільній діяльності особистості. Адже в подальшому навчанні буде виникати потреба вміло побудувати як односкладну так і поширену відповідь, переказати чи написати почуте або прочитане, написати твір, есе, вести листування, створювати рекламні ролики, складати плани чи проєкти. Традиційні методики гальмують розвиток творчого потенціалу. [18; 76].

Успішне навчання школярів початкових класів у значній мірі проявляється високим рівнем володіння ними комунікативними вміннями і навичками.

Дослідники Т. Качак, Н. Максименко пропонують активізувати пізнавальну і творчу діяльність учнів у процесі вивчення мови. Адже саме початкова школа формує загально-навчальні та комунікативні вміння, які стануть фундаментом для подальшого навчання [41].

За даними моніторингу оцінювання якості сучасної освіти, автор навчально-методичного посібника І. Єгорова зазначає, розвиток методики навчання української мови в початковій школі, що завдяки сучасному підходу рівень знань учнів суттєво змінився. Позитивним вітчизняні науковці вважають:

- збільшення наукового рівня у змісті, а також в лінгвістичному і психологічному обґрунтуванні методики;
- рівного доступу до освіти, спрямованого на особисті можливості та уподобання учнів;
- можливість використання в навчальних закладах низки лінгвометодичних концепцій, плюралізм програм, підручників, технологій навчання передбачених Державним стандартом початкової освіти;
- обов'язковість можливості вибору вчителем та школою, навчальних програм, відповідних підручників, посібників і відповідної методики;
- гуманна педагогіка в школі, методики, що втілюють основи гуманної педагогіки;
- доцільність використання застарілих матеріалів у підручниках та посібниках для вчителів;
- естетична та культурологічна спрямованість занять з рідної мови, підвищення рівня мотивації учіння та пізнавальних інтересів;
- опора на класичні твори, на міжпредметні зв'язки забезпечення творчої діяльності учнів [46].

Формування комунікативної компетентності молодших здобувачів освіти із завдання для вчителя зараз переходить в ранг науки для учня. Він має усвідомити зміст навчального предмета, структуру, спосіб представлення. Важливим є усвідомлення необхідності пізнавальної діяльності, розвиток уміння робити узагальнення вивченого і його моделювання та навчання практичного застосування, у сфері власної діяльності, в самоконтролі і самооцінці.

На думку автора багатьох підручників попередніх років, а також нових для НУШ, М. Вашуленка, правильний вибір методики навчання рідної мови здобувачів знань початкової освіти – це наука, що не лише передбачає основні засади навчання мови, але і рекомендує найбільш ефективні прийоми і методи удосконалення розвитку школярів і усвідомлення ними наукових знань про мову. Проте, методику створюють науковці, вчителі методисти. А її апробація проходить на учнях» [11].

С. Караман і М. Плющ пропонують модель етапів для формування комунікативної компетентності, які доцільно застосовувати на уроках української мови.

I етап – пропонується опорний текст;

II етап – самостійна робота по складанню тексту у вигляді розповіді;

III етап – текст-опора для складання переказу;

IV етап – виконання самостійної роботи (переказу) школярами;

V етап – опорний текст для написання диктанту;

VI етап – співвідношення опорного тексту з особистим, перевірка і самооцінка;

VII етап – творче написання тексту-роздуму [28].

Фахових видання часто публікують дискусії вчених та педагогів про визначення змісту оригінальних форм навчання української мови в початковій школі та ефективності і доцільності їх використання у процесі формування комунікативної компетентності.

На цю тему дискутували багато вітчизняних дослідників, зокрема С. Кульневич, Л. Лухтай, І. Підласий, О. Савченко та ін. [39; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**] (Табл. 1.1).

На думку К. Пономарьової, розвиток комунікативної складової зумовлюється філософськими вченнями: про пізнання світу, розуміння суб'єктивно-об'єктивних відношень в цьому світі; про дві сторони пізнання, від споглядання до осмислення і, зрештою, до практичного застосування [58].

Таблиця 1.1

**Визначення сутності нестандартних форм організації навчання
української мови в початковій школі**

№	Автор	Визначення
1	Л. Лухтай [39]	Нестандартний урок – це урок, за межами визначеними у дидактиці вимог до цієї форми навчання.
2	Е. Печерська [76]	Зазначає, що відмінність нестандартного уроку полягає у поданні певного матеріалу у формі, пов'язаній з асоціаціями, емоціями, для створення позитивної мотивації навчальної діяльності.
3	І. Підласий [52]	Нестандартним вважає імпровізоване навчальне заняття, незвичної (нетрадиційної) структури.
4	О. Савченко [76]	Розглядає нетрадиційні уроки як різновиди, специфіка яких опирається на провідний спосіб організації навчальної діяльності.

Вчителі-практики, що працюють над впровадженням нових педагогічних технологій систематизують свої надбання з інтерактивної, інформаційної, групової роботи, внутрішньої диференціації. На основі цього О. Когут пропонує інноваційні розробки і підходи до навчання української мови, надає основні класифікації освітніх технологій та представляє нетрадиційні типи уроків в початкових класах [31].

У процесі формування комунікативної компетентності здобувачів освіти початкової школи О. Пометун і Л. Пироженко висувають певні вимоги до структури уроку із застосуванням інтерактивних методик. Про це докладно написано у посібнику з представлення моделі етапів центральної частини уроку – інтерактивної вправи (Рис. 1.2).

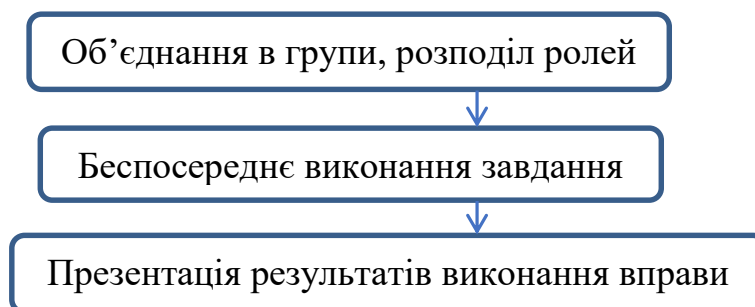

Рис. 1.2. Послідовність побудови центральної частини уроку [57]

Розвиток комунікативної компетентності в процесі навчання рідної мови розглядали у своїх наукових працях сучасні дослідники (Н. Марецька, В. Мельничайко, А. Мудрик, О. Овчарук та ін.) [42; 44; 47; 49]. Комунікативність при навчанні української мови – Л. Варзацька, М. Вашуленко, Л. Мелешко, М. Наумчук та ін.) [8; 11; 43; 48]. Становлення мовленнєвої особистості на основі психофізичного розвитку школяра – І. Бех, Г. Костюк, Л. Петровська та ін. [2; 34; 51]. Формування культури мовлення та спілкування – С. Дубовик, С. Кульневич, В. Лещинський та ін. [19; 35]. Розвиток діалогічного мовлення – В. Горіянова, Л. Савченко, В. Славова та ін. [14; 61; 64]. Можливість вирішення проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами інтерактивних методів (Г. Коберник, Н. Побірченко, О. Пометун та ін.) [55; 56].

Дані проблеми розглядали в своїх працях науковці Н. Бібік, О. Гончарук, В. Давиденко та ін. [3; 13; 16].

В умовах реформування освіти, запровадженні ідей та завдань НУШ в освітньому процесі початкової школи пропагується ідея практичного напрямку курсу вивчення мови на формування комунікативної складової мовленнєвого розвитку здобувача освіти початкової школи. Формування соціально активної, духовно багатой людини неможливо здійснити без оволодіння нею рідної мови й мовленням в усіх її функціях.

Отже, аналіз наукової літератури приводить нас до висновку, що проблема формування комунікативної компетентності здобувачів освіти та

застосування інтерактивних методів є актуальною для вчених багатьох галузей науки та вчителів-практиків.

1.2. Сутність поняття «комунікативна компетентність» і особливості її формування у здобувачів освіти початкової школи

Важливою умовою відродження національної освіти в Україні є визначення базових компетентностей здобувачів освіти в умовах її реформування. Початкова школа потребує перебудови відповідно до загальних змін ціннісних орієнтирів в освіті. Сучасна система освіти зорієнтована на формування здатності школярів виконувати комунікативні завдання в ситуаціях спілкування. А значить – на формування комунікативної компетентності молодшого школяра.

Державний стандарт початкової освіти в Україні укладений на основі компетентнісного підходу і узгоджується з гуманітарним підходом до організації й оцінки результативності початкової освіти. Реалізація цього підходу в освітньому процесі нової української школи передбачає формування й розвиток ключових компетентностей учнів. На думку О. Овчарук, вона є новим концептуальним орієнтиром сьогодення [49].

Компетентнісний підхід передбачає необхідний комплекс знань, умінь, навичок, ставлень та досвіду для ефективної діяльності або виконання певної функції.

Компетентнісний підхід визначається державою, організаціями чи особами, що створюють той чи інший вид діяльності. Відповідність здатності школярів виконувати певну діяльність тим вимогам, які передбачені для її виконання, є рівнем компетентності здобувача освіти. Згідно до засад Державного стандарту початкової загальної освіти та інших чинних нормативних документів в галузі початкової освіти, зміст складових частин комунікативної компетентності молодшого школяра полягає в оволодінні мовою, засобами взаємодії у соціумі, спроможністю роботи в групі. Школяр

повинен вміти представити себе, написати заяву, листа, анкету, поставити правильні питання, уміти дискутувати тощо [22].

В. Юрченко вбачає зміст компетентнісного підходу як спрямування освітнього процесу на здобуття школярами необхідних компетентностей. А саме здатностей людини здійснювати певну діяльність. Компетентність опирається на знання, цінності, досвід, що набувається навчанням і є показником успішності особистості [74].

О. Пометун зазначає, що компетентнісний підхід - це спрямованість освітнього процесу на формування і компетентностей учня. Це передбачає перехід від інформаційного напрямку навчання освіти на розвиток у школярів, здатності самостійно практично діяти і використовувати набуті ними уміння в нестандартних, життєвих ситуаціях [56].

Компетентність складається з трьох аспектів: знання, уміння, навички. Вона передбачає:

- комплексну характеристику особистості, що має певні результати раннього психічного розвитку, набуті знання, уміння і навички, здатна до ініціативності, самостійності, самоконтролю самооцінки, творчого підходу до вирішення завдань;

- сформованість розумових операцій, цілеспрямованість, усвідомленість і мотивація;

- орієнтовні показники вікового розвитку особистості різні види компетентності [75].

Так як компетентність є кінцевим результатом навчання, важливо проводити перевірки й оцінювання навчальних досягнень здобувачів знань саме на засадах компетентнісного підходу. І сам контроль та перевірка має ґрунтуватися на позитиві, враховуючи рівень досягнень учня, а не ступінь його невдач [46].

Для кращої комунікації «учень-учитель», спілкування в різних ситуаціях (навчальних і виховних), комунікативна компетентність передбачає комплексне застосування вербальних і невербальних засобів

оцінювання. Не існує єдиного погляду на визначення понять «компетентність» і «компетенція». Науковці по різному підходять до визначення цих понять у сфері освіти (Табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Визначення понять «компетенція» і «компетентність»
у сфері освіти**

Автор	Визначення
І. Родигіна [60]	Компетентність – це конкретні життєві уміння, що необхідні людині будь-якої професії.
Н. Марецька [42]	Компетенція – реальна вимога до набуття учнями кількості знань, різновидів діяльності, життєвого досвіду, якостей особистості, що застосовуються в соціумі; компетентність – свідомо сформовані якості школяра та досвід його діяльності.
Н. Бібік, М. Вашуленко, В. Мартиненко [4]	Компетентність – сукупність знань і умінь і навичок, потрібних для майбутньої професійної діяльності. Це уміння робити висновки, використовувати інформацію.
В.Бусел. Великий тлумачний словник сучасної української мови [7]	Компетенція – це сума знань, умінь і навичок, особистого досвіду, характерних і необхідних для продуктивної діяльності у різних галузях. Компетентність – поінформованість, високий рівень знань та досвід роботи у певній галузі, в якомусь питанні.
Педагогічний словник М. Ярмаченка [75]	Компетентність - це результат оволодіння учнем певною компетенцією, яка включає його особисте відношення до предмета діяльності, компетентність – поєднання відповідних знань, умінь і навичок, здібностей, досвіду, що дає можливість визначати і вирішувати проблеми, у певній сфері діяльності.

В процесі нашого дослідження дійшли висновку, що доречно буде керуватися терміном «компетентність» за визначенням Є. Мазур, що вважає

компетентність здобувача освіти початкової школи є результатом упорядкованої навчальної діяльності. Це проявляється не лише в системі знань, а і у здатності використовувати її для пізнання навколишнього світу, розв'язання проблем, що можуть виникнути у подальшій діяльності [40].

Досліджуване питання підтверджується висловом у О. Васильєвої. Вона вважає комунікативну компетентність вищою здатністю особистості вирішувати проблеми різних життєвих ситуацій. Вказує на те, що це сукупність знань, мовних та позамовних умінь і навичок комунікації, набутих учнем під час звичної соціалізації освітнього процесу. Г. Селевко трактує комунікативну компетентність як здатність вступати в комунікацію з метою порозуміння [9; 62].

На думку дослідниці В. Горіянової основою формування у школярів комунікативної компетенції є уміння на основі мовленнєвих умінь і навичок. Отже, формування усіх видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання і письма є одним із головних завдань навчання рідної та іноземної мови у початкових класах. Уміння набуваються з опорою на знання. Мовленнєві уміння опираються на чотирискладову структуру мовленнєвої діяльності: уміння говорити, слухати, писати, читати [14; 20].

Разом з тим у визначеннях присутні поняття «комунікативні уміння» - здатність створювати текст і «мовленнєві навички» – слововживання, узгодження слів в потоці мовлення усного і писемного. Мовленнєвими навичками вважають аудіювання, читання, говоріння, письмо [68; 69; 70; 71; 72].

Досліджуючи окреслену проблему ми виявили, що комунікативно-мовленнєві уміння як предмет вивчення – це складні досить складні психологічні та фізіологічні, інформаційні та діяльнісні явища. Формування даної компетентності спрямоване на засвоєння мовленнєвих та етичних норм спілкування, розвиток культури спілкування. Сучасні дослідники проблеми Л. Бірюк, М. Вашуленко, Л. Варзацька [5; 8; 11] відзначають інтегративний зміст комунікативної компетентності (Табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Інтегративний зміст комунікативної компетентності

Складники комунікативної компетентності	Характеристика
Мовна компетентність	Опирається на засади знань про мовленнєву систему як підгрунття формування фонетичних і орфоепічних, лексичних, морфологічних, лінгвістичних умінь щодо правильності правопису і вживання граматичних норм.
Мовленнєва компетентність	Опирається на знання особливостей писемного та усного мовлення; уміння ставити запитання та давати відповідь на них, складати монологічні висловлювання різних типів і жанрів, створювати діалоги на основі життєвого досвіду та життєвих знань.
Лінгвокраїнознавча компетентність	Опирається на знання про культурність і духовність українського народу, формування уміння влучно застосовувати у мовленні народні приказки, прислів'я, фразеологічні звороти, щоб увиразнити мовлення та дотримання норм українського мовного етикету.

Використання психологічних та лінгвістичних чинників, культурологічного матеріалу, сучасних технологій, активної роботи допомагає надбанню комунікативних умінь та навичок.

Є. Мазур розглядає чистоту, правильність, логічність, точність, доступність, образність, виразність, доцільність, дієвість як лінгвістичне пояснення типології комунікативно-мовленнєвих умінь. Ці уміння

ґрунтуються на композиційному, змістовому та функціональному аспектах мовлення й подають зміст комунікативно-мовленнєвих умінь, необхідних здобувачам знань початкової школи в процесі формування комунікативної компетентності (Рис. 1.3).

Рис. 1.3. Комунікативно-мовленнєві уміння, якими повинні оволодіти молодші школярі [40]

Провідні українські педагоги наголошували на тому, що розвивати мовлення дитини – це все одно, що розвивати її мислення тому, що мова пов’язана з думкою. А комунікативно-мовленнєві вміння – це і є здатність правильного застосування словесних засобів з опорою на засвоєнні знання. Це гарантує ефективну взаємодію між учасниками спілкування [76].

Важливо, щоб початковий мовленнєвий розвиток учнів опирався на теоретичні знання. Адже теорія надає базові лінгвістичні знання, а без них неможливе грамотне і вільне користування як мовою, так і мовленням.

Але знання теорії – не є обов’язковою умовою грамотного літературного мовлення, проте знання мовної системи, закономірностей її

функціонування впливає на розвиток мовлення учнів, покращує його. Разом з тим, розуміння ролі засобів мови для кращого розвитку мовлення є поштовхом до освоєння відомостей теорії, мотивує вивчення мовної системи.

Керуючись принципом особистісно-діяльнісного підходу, у центрі навчання перебувають самі здобувачі освіти. Як зауважує науковець С. Смілянець, їх мотиви, цілі, неповторна індивідуальність кожного є центральним об'єктом співпраці. Вчитель визначає освітню мету заняття, організовує, корегує і спрямовує і освітній процес опираючись на інтереси учнів, рівня їх знань і умінь [66].

І. Бех, О. Леонт'єв як прихильники особистісно-діяльнісного підходу вважаючи спілкування організацією і керуванням освітньою діяльністю учнів, намагаються орієнтувати освітній процес на виконання учнями комунікативних, дослідницьких та пізнавальних завдань, які будуть направлені на розвиток індивідуальних творчих здібностей здобувачів освіти [2].

Для формування комунікативної особистості, слід враховувати і дані психології. Теорія діяльності, мовлення відповідно до інших видів діяльності складає психологічну основу комунікативно-мовленнєвих умінь, організована подібно до інших видів діяльності. Сучасному вчителю без цих знань неможливо обійтися як на етапі підготовки до уроків, так і під час їх проведення. На практиці ж вчителі часто нехтують цим компонентом. Але ефективне спілкування – не проста передача інформації від однієї особи іншій. Спілкування передбачає зворотній зв'язок.

Рівень розвитку мовлення вчителя, його комунікативна компетентність необхідні для уміння спостерігати за правильністю і точністю власних і учнівських висловлювань і для грамотного володіння рідною мовою. А це допомагає і особистісному розвитку здобувача освіти початкової школи.

Психологи, що розглядають структуру спілкування як діяльність, вважають основними результативність (ступінь збігу досягнутого результату

з передбачуваною метою), необхідний соціальний контроль за процесом спілкування і його результатами.

Для створення методики навчання, що може сприяти розвитку комунікативних навичок і умінь здобувачів освіти початкової школи, згідно думки О. Васильєва, слід опиратися на моделі формування мовлення з деякими загальними рисами. До наявної проміжної фази, створеної раніше програми висловлення, додаються поетапні ступені висловлення, підбираються механізми побудови висловлення [10].

Виділяють кілька етапів формування комунікативно-мовленнєвих умінь здобувачів освіти. Грамотно опираючись на теорію поетапного формування розумових дій, можна сподіватися на позитивний результат. Через призму даної теорії можна розглядати навчання мови як навчання різних видів мовленнєвої діяльності з опорою на теоретичні знання, отримані здобувачами освіти початкової ланки. Важливим чинником ефективності поетапного навчання має бути мотивація (Рис. 1.4).

Рис. 1.4. Етапи формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів [10].

Якість мовленнєвого розвитку школярів початкової школи в значній мірі залежить від знань сучасного вчителя в галузі психолінгвістики і психології. Варто пам'ятати, що мовленнєва діяльність передбачає 4 фази: орієнтування в ситуації, планування, висловлення, реалізація задуму і контролю (самоконтролю).

Таким чином, формування педагогом комунікативних умінь і навичок здобувачів освіти проблематичне без міцних знань з психології і застосування, так як формування комунікативності тісно пов'язане з формуванням в школярів уміння мислити.

На думку Г. Костюк, на основі мовних норм молодший школяр вчиться грамотності мовлення стилістичної виразності. Бажаний культурний рівень мовлення буде досягнутим при засвоєнні ustalених норм (граматичних, лексичних, орфоепічних) літературної української мови [34].

В. Славова вважає, що для якісного формування комунікативних умінь і навичок у здобувачів освіти початкової школи є умови розвитку мовлення: створення мовленнєвого середовища, потреба спілкування. Із потреби висловитись, виникає мовлення. А мотивація мовлення – породжує висловлення людини. Існування мотивації означає, що у здобувача освіти є не лише почуття і думки, що можуть бути виражені ним, але й те, що в нього наявне бажання поділитися або є внутрішнє особисте бажання до висловлення думки і виявлення почуття [64].

Досліджуючи проблему О. Киричук висловлює думку про те, що мотивація мовлення у здобувачів освіти за наявності певних емоцій, яскравих вражень, інтересів до пропонованої вчителем роботи. Бажання поділитися з товаришами своїми враженнями від побаченого й пережитого є основою мотивації. Такий мовленнєвий мотив з'являється в ситуації постійного спілкування серед дітей. [29].

Л. Петровська вважає, що спілкування можливе завдяки загальнозрозумілим знакам, словам, словосполученням. Діти мають отримати зразки таких словосполучень або необхідно створити для них відповідне

середовище. Від того, на скільки нове мовленнєве середовище відповідає поставленому завданню залежить грамотність, різноманітність і багатство мовлення молодшого школяра. Високий рівень оволодіння мовленням є способом для пізнання дійсності, отримання інформації, осмислення її, передачі. Мовлення допомагає не лише пізнавати світ, але й контактувати у соціумі. Точність, змістовність і багатство мовлення росте від поступового збільшення словникового запасу, збагачення свідомості молодшого школяра різноманітними поняттями і уявленнями, отриманими завдяки його життєвому досвіду, від динамічності і об'єму знань [51].

Таким чином, мовлення потребує і фактичного, а не тільки мовного матеріалу: здобувач освіти початкової школи із зідволенням розповість і напише про те, в чому він добре орієнтується, що знає, бачить чи усвідомлює. Для цього йому необхідний запас знань та підручний матеріал за темою розповіді. Мотивація і позитивне, а не критичне відношення або допомога з боку вчителя.

Завданнями педагога для формування комунікативних умінь і навичок молодших школярів науковці (Ю. Жуков, Л. Петровська, П. Растянников, Г. Селевко) визначають:

а) забезпечення мовленнєвого середовища для школярів: сприймання мови батьків, дорослих, ровесників, читання книг, перегляд телебачення та інтернет ресурсів тощо;

б) пропонування мовних ситуацій, мовленнєвої практики для здобувачів освіти початкової школи;

в) забезпечення набуття учнями достатнього лексичного запасу, синтаксичних конструкцій, граматичних норм, логічних зв'язків, активізації вживання слів, утворення форм, побудови конструкцій, забезпечення формування конкретних умінь в питанні розвитку мовлення;

г) безперервна спеціальна робота з розвитку мовлення, пов'язана з уроками мови і читання, з матеріалами, що там вивчаються;

д) створення в класі позитивної атмосфери для дотримання правил культури мовлення, правильності мовлення [21].

Отже, опираючись на роботи провідних дослідників можна підсумувати, що комунікативні уміння і навички формуються багатством словника, опорою на граматичні знання, досконалим володінням способами підбору слів, словосполучень і складанню речень та поєднанню їх в зв'язне висловлювання, правильною вимовою, емоційністю та інтонацією.

Чинні програми початкової школи орієнтовані на практичну спрямованість. Компетентнісний підхід до навчання рідної мови забезпечує її, бо цей принцип є визначальним у мовленнєвому розвитку учнів, формуванні у них досвіду спілкування з однолітками, комунікацію з джерелом інформації.

Саме комунікативно-мовленнєвий принцип, пов'язаний із джерелом інформації Л. Варзацька вважає визначальним у мовленнєвому розвитку учнів, у формуванні в них досвіду міжособистісного спілкування [8]. І ми погоджуємося з думкою М. Вашуленка, що формування комунікативної компетентності здобувача освіти початкової школи передбачає комунікативне спрямування мовлення: висловлювання будується із врахуванням вікових особливостей співрозмовника, рівня його мовної грамотності та вибору мовленнєвого етикету. Згідно цього слід добирати засоби, що забезпечать високий рівень контакту учасників спілкування [11].

Заслуговує на увагу позиція В. Стадника, щодо формування культури спілкування і мовлення. Він вказує на те, що виховання навичок грамотного літературного спілкування, поширення і відтворення літературних норм у вимові слововживанні, граматичному оформленні спілкування, у наголошуванні, у неприйнятті «суржику» чи спотвореної мови є важливим чинником рівня комунікації учнів.

Дослідник вважає, що етика мовного спілкування і культура мовлення здобувачів освіти початкової школи мають відповідати певним вимогам: висловлювання повинні бути точними, виразними, з потрібними, влучними

словами для вмілої побудови речень і об'єднання речень в текст. Важливим є правильність наголошування, виразність вимови слів, уміння користуватися інтонацією, доцільність вживання слів ввічливості, які слід добирати залежно від того, кому вони адресовані. В. Стадник рекомендує не заміняти під час спілкування слова вигуками, мімікою, жестами. Потрібно вміти вислухати до кінця співрозмовника, не перебивати його без потреби, а якщо є така необхідність, то попросити вибачення. Формування культури спілкування молодших школярів вчений пропонує здійснювати у процесі навчання на заняттях та у позаурочний час [67].

Критеріями культури спілкування і мовлення, на думку багатьох дослідників (А. Каніщенко, О. Корніяка, Г. Ткачук) є: змістовність, точність, логічність, правильність, виразність, багатство, чистота, комунікативне спрямування.

Змістовність мовлення проявляється в тому, що воно повинне розкривати тему, привносити важливу інформацію чи цінну ідею. Його логічність – це послідовність, обґрунтованість думок, відсутність повторів і пропусків, існування висновків, що випливають із змісту [27; 33].

Точність мовлення, на думку А. Каніщенко, Г. Ткачук, це не тільки вмінням точно передавати факти, емоції чи спостереження, а й можливість вибирати мовні засоби: слова і словосполучення, фрази, речення, що точно передають основні риси того, про що або про кого йдеться у висловлюванні. Точність вимагає різноманітність мовлення, а також вміння підбирати для кожного випадку слова, що найточніше підходять змісту повідомлення чи твору [27].

Для правильного сприйняття мовлення важлива його виразність. О. Можаєва під виразністю розуміє як дотримання правил інтонуювання згідно розділових знаків, так і уміння стисло, переконливо і яскраво виражати думку, уміння вражати людей підбором фактів, нестандартною побудовою фраз, добором влучних слів, емоційністю розповіді [45].

Одним з важливих критеріїв культури мовлення є його чистота. Вона передбачає усуненні в мовленні слів-паразитів, русизмів, діалектизмів, застарілих та маловживаних чи іншомовних слів. В. Бадер висловлює свою думку щодо влучності мовлення, тобто відповідності його літературній нормі. Він розрізняє правильність в залежності від виду мовлення (усного чи писемного). Це правильність граматична, орфографічна, пунктуаційна та орфоепічна [1].

Комунікативна компетентність - це здатність здобувача освіти початкової школи вступати в комунікацію згідно даних критеріїв, щоб будувати зрозумілі висловлювання, невимушено спілкуватися. Вона передбачає об'єднане застосування мовних і немовних засобів, контактувати в різних колах спілкування, а також можливість змінювати невербальні прояви оточуючих [20].

Таким чином, комунікативна компетентність учнів на уроках передбачає застосування таких методів, що засновані на комунікативній функції мови бути засобом комунікації, спілкування та самовираження. Отже:

– висловлювання учнів мають бути умотивованими – при необхідності висловитися, написати, контактувати, поділитися думками і почуттями, що виникають під час створених з навчальною метою ситуацій: бесід на екскурсіях і прогулянках, листуваннях, іграх, діалогах, суперечках, обговореннях;

– учень як творець висловлювання (усного і письмового) повинен добре орієнтуватися в предметі обговорення, володіти інформацією, що є важливою, достатньою і достовірною, яка має бути відібрана, систематизована, структурована, підпорядкована авторському задуму;

– мета комунікації досягається за умови високого рівня користування її учасниками засобами мови (достатнім лексичним запасом, умінням швидко і стилістично грамотно утворювати стилістичні норми, складати речення,

об'єднувати їх у текст, добирати необхідні засоби мови для даної комунікативної ситуації;

– висловлювання учня повинно бути потрібним, мати адресата. На кожне запитання школяр має отримати відповідь, а його розповідь обов'язково має бути почута. Письмовий твір має бути прочитаний хоча б однією людиною, крім вчителя. Висловлена в ньому думка – обговорена, лист – прочитаний, відповідь – оцінена [45].

Комунікативні методи містять певні прийоми, засоби навчання, педагогічні технології, різновиди вправ, з допомогою яких здійснюється створення мовних ситуацій, організація видів діяльності, які створюють потребу учнів у спілкуванні, накопичення вчителем матеріалів для спілкування під час екскурсій, походів, ігрової діяльності, спостережень тощо; ведення щоденників спостережень; складання казок, фантастичних цікавих історій, небилиць; літературні проби в прозі, віршах.

Згідно Інструктивно-методичних матеріалів щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти загальноосвітніх навчальних закладів, формування комунікативної компетентності спрямоване на здатність молодшого школяра самостійно створювання висловлювання (від окремих реплік і до тексту) з певною комунікативною метою і передбачає систему умінь: уміння, щодо теми твору, її розуміння і розкриття; уміння співвідносити свій твір певному задуму, висловлювати в ньому свою думку, своє ставлення та емоції; уміння накопичувати, сортувати матеріал, визначати головне і другорядне відповідно до теми; уміння упорядковувати зібраний матеріал, обмірковувати й складати план, обдумувати композицію твору; уміння будувати текст згідно установленим нормам будови, в усній формі імпровізувати, в письмовій – дотримуватися правил правопису, ділити текст на абзаци; уміння вдосконалювати написане та редагувати [23; 24; 25; 26].

Джерелом розвитку комунікативної компетентності, на думку С. Симоненка, є демонстрація комунікативних умінь під час контактів з

людьми різного віку; спостереження за іншими людьми в процесі комунікації, передбачення комунікаційних ситуацій; готовність до діалогу володіння знаннями, уміннями і навичками спілкування [63].

Важливо навчити учня необхідності самоповаги і взаємоповаги при формуванні комунікативної компетентності. Формування поняття про єдність довкілля суспільного та природничого позитивно сприяє розвитку комунікативної компетентності. Суспільне довкілля виступає для учня в образі шкільного оточення, сім'ї, роду у процесі вивчення історії рідного краю, українського народу, його національними рисами, обрядами та звичаями, вчить розуміти неповторність кожної людини, пробуджує бажання пізнавати себе й довкілля за допомогою органів чуття, цінування людського життя і стосунків між людьми, що передбачають відповідальність, доброту і чесність.

1.3. Інтерактивні технології як засіб формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти

Створення комфортних умов навчання, при яких здобувач освіти може усвідомити свою успішність та інтелектуальну спроможність – мета використання інтерактивних технологій при проведенні уроків української мови.

Л. Бірюк підкреслює, що при формуванні досліджуваної компетентності з мови потрібно поширювати позитивні умови для вільного розвитку особистості. А це означає надавати можливості вільно висловлюватися у процесі спілкування, постійно перебувати у фокусі уваги; вважати пріоритетним самовираження особистості над демонстрацією мовних знань, підтримувати суперечливі, навіть «неправильні» судження, бо це вказує на самостійність та активну позицію, власну думку. Спілкуючись, учні стають убезпеченими від критики, покарання за помилки. Стосунки будуються на позаоцінності, некритичності та емпатійності. Випадкові

помилки або незначні порушення мовних правил вважаються навчальною нормою. Помилка – це те, що ти можеш виправити [5].

Концепція Нової української школи передбачає, що починаючи з початкових класів, педагог повинен формувати в здобувачів освіти певні якості, що допоможуть їм у подальшому житті знайти своє місце: легко звикати до мінливих життєвих ситуацій; творчо, самостійно та критично мислити; помічати та усвідомлювати завдання, способи його розв'язання; розуміти, де й яким чином здобуті знання знадобляться у подальшому житті; розумно опрацьовувати інформацію різних видів; намагатися бути комунікабельними, контактними у соціумі та уміти саморозвиватися морально, інтелектуально, культурно [3].

Отже, стратегічний напрямок освітнього розвитку полягає у вирішенні проблеми розвитку особистості здобувача освіти початкової школи та формування його комунікативної компетентності шляхом застосування інноваційних технологій, зокрема, інтерактивних методів навчання.

Сутність цього процесу засобами інтерактивного навчання полягає у постійній, активній взаємодії школярів. Це взаємонавчання (колективне, групове), де учні і вчитель є рівноправними суб'єктами, що розуміють один одного, роблять висновки стосовно того, що вони дізналися, навчилися і здійснили. На думку О. Пометун та Л. Пироженко, інтерактивні технології мають залучати до освітнього процесу всіх його учасників і кожен з них має конкретне завдання, яке потрібно виконати і публічно відзвітуватися. Від діяльності кожного залежить результат виконання завдання, поставленого перед групою та перед класом [57].

Як зазначає О. Когут, суть інтерактивного навчання - це взаємонавчання (навчання у співпраці, а також колективне та групове), де всі учасники рівноцінні суб'єкти. Організація інтерактивного навчання пропонує: моделювання життєвих ситуацій, впровадження на уроках рольових ігор; відповідно до ситуації та обставин, спільне знаходження правильного рішення проблеми. Інтерактивне навчання ефективно допомагає

формуванню навичок і умінь, усвідомленню цінностей, створенню співробітництва, взаємодії; надає можливість вчителю стати лідером дитячого колективу. Таке навчання сприяє розвитку демократичності, комунікативності, вмінню критично мислити та приймати зважені рішення [31].

В процесі вивчення української мови застосування інтерактивних методів, продуктивним стає сам процес навчання, адже здобувач освіти відчуває власну успішність, інтелектуальну спроможність, незамінність своєї ролі в групі, в класі. Під час спільної діяльності учнів у процесі пізнання, осмислення навчального матеріалу передбачає, що кожен має робити свій індивідуальний внесок. При цьому проходить вибір способів діяльності, обмін ідеями з опорою на отримані знання. Відбувається це при взаємній підтримці.

Використання інтерактивних технологій на уроках мовно-літературної галузі допомагає формувати у здобувачів освіти початкової школи навичок та умінь комунікації, адже інтерактивне навчання змінює акцент з передачі знань на їх здобуття. І це проходить при умові постійної, активної взаємодії всіх учнів, співнавчання (навчання у співпраці, колективне, групове).

С. Смілянець вважає, що інтерактивна взаємодія виключає, як керування з боку старшого над учнями, так і однієї думки над іншою. При цьому навчання школярів проходить демократично, співучасники спілкуються один з одним, вчать мислити критично, обирати правильні рішення [66].

Найчастіше активними співтворцями навчального процесу стають самі учні. Так як кожен з них долучається до групової діяльності, вони стають суб'єктами пізнання, рівноправними, рівнозначними, на рівні з учителем. Обмін думками і знаннями проходить в процесі спільного пошуку, вибору форм діяльності. Після чого проводиться рефлексія і оцінювання результатів, отриманих внаслідок спільної роботи. Адже, мету діяльності, засоби діяльності всі учасники визначають разом. На думку Є. Мазур, школярі,

працюючи, усвідомлюють свої досягнення на кожній сходинці пізнання, аналізують, чого вони навчилися, можуть виразити своє емоційне відношення до об'єкту і оцінюють результат, чим збагатився їх особистий досвід в процесі спільної творчої діяльності [40].

Вчителі практики цінують застосування інтерактивних методів, широко використовують їх, так як вони допомагають оптимізувати освітній процес і допомагають здобувачам знань початкової школи оволодіти комунікативними вміннями та навичками в процесі вивчення не лише української мови. Вони допомагають в пошуковій діяльності, творчій і , навіть, робити правильні пояснення та висновки на уроках математики, мистецтва, іноземної мови, інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Учні вчаться всебічно розглядати навчальну інформацію, знаходити творчі підходи до засвоєння матеріалу, висловлювати особисту думку, вірно її сформулювавши, доводити власну точку зору, змістовно дискутувати. Вони вчаться слухати співрозмовника, поважати його протилежну думку, організовувати різноманітні різні соціальні ситуації, збагачувати свій досвід засобами включення у створені життєві ситуації і осмислювати їх; вчитися дружити, спілкуючись у парі, групі, колективі, знайти своє місце в ньому, свої обов'язки, уникати конфліктів, вибирати шляхи їх вирішення, компроміси, створювати діалоги, знаходити спільне вирішення спірних питань.

Використання вчителем інтерактивних технологій, на думку В. Давиденко є засобом для досягнення на уроці атмосфери, що сприяє здобуванню знань, співробітництво і розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти початкової школи. Обираючи форму роботи вчитель повинен опиратися на основну мету, конкретні завдання уроку [16]. Для вчителів закладів загальної середньої освіти, зокрема початкової школи, існують практичні рекомендації щодо методики організації інтерактивного навчання: підбір теми уроку з можливою проблемною ситуацією; організація освітнього простору, що спонукає до

спілкування чи діалогу; створення і погодження правил навчальної співпраці для учнів і вчителя; мотивація учнів та вчителя до процесу спілкування; створення навчальних ситуацій, які пропонують об'єднання спільних зусиль для вирішення поставленого завдання; застосування «підтримуючих» способів спілкування, культура поведінки і доброзичливі інтонації, правильна побудова і доцільність конструктивних питань; покращення оцінювання процесу й результатів колективної діяльності; розвиток дружніх і міжгрупових, а також міжособистісних стосунків при самоаналізі та аналізі роботи [55].

Інтерактивне навчання О. Пометун і Л. Пироженко називають «сукупністю технологій». Дослідниці розподіляють інтерактивні технології на чотири групи, в залежності від форм організації навчання здобувачів освіти на уроці (Рис. 1.5).

Рис. 1.5. Інтерактивні технології для формування комунікативної компетентності молодших школярів [57]

До названих груп належать: 1) колективно-групові технології навчання (передбачають спільну роботу класу); 2) Технології кооперативного навчання (робота парами, групах, карусель, акваріум, об'єднання малих груп спільною навчальною метою); 3) Технології ситуативного моделювання, що залучають до гри та ігрового моделювання завдань, що вивчаються; 4) Технології опрацювання дискусії, займи позицію, метод ПРЕС, із широким публічним обговоренням питання.

Для формування в здобувачів початкової освіти комунікативної компетентності науковці і вчителі-практики пропонують використовувати інтерактивні технології (Табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Інтерактивні технології для формування комунікативної компетентності молодших школярів в процесі вивчення української мови

№	Інтерактивна технологія	Характеристика
1	2	3
1	Робота в парах	Використовується для досягнення будь-якої дидактичної мети. Дає учням час подумати, обміняти думками з товаришем й лише потім висловлювати думки вголос. Допомагає розвитку вміння спілкуватися, будувати висловлювання, критично мислити, вчить умінню вести дискусію, діалог. Робота в трійках – це ускладнена робота в парах, є більш ефективною для обговорення, обміну думками чи виділення протилежних думок.
2	Робота в малих групах (команда)	Застосовується для вирішення проблемної ситуації, що потребує групового розуму, для отримання навичок у спілкуванні, співпраці. «Синтез думок», «Діалог», «Коло ідей», «Пошук інформації», «Акваріум», «Спільний проект», як варіант спільної роботи учнів у групах, командах.
3	Мозковий штурм	Використання вчителем даної технології передбачає чітке усвідомлення мети при виборі цього методу, щоб мати можливість втілити ідеї, що були запропоновані на стадії генерації.
4	Велике коло	Доцільно застосовувати технологію для ранкового

		кола. Учні при потребі висловлюються на тему ранкової зустрічі. Обговорення триває, доки є бажання висловитися.
--	--	---

Продовження таблиці 1.4

1	2	3
5	Мікрофон	Доцільно проводити на початку уроку, пропонуючи дітям висловити очікування від заняття. Це різновид Великого кола. Діти передають по колу уявний «мікрофон».
6	Розігрування ситуації за ролями	Інтерактивний метод навчання – гра допомагає учням практично застосовувати практичні знання, розвиває комунікативні навички. Тривалість гри залежить від поставленої вчителем мети.
7	Метод ПРЕС	Використання даної технології формує в учнів уміння пропонувати обдумані аргументи, висловлювати думки з поставленого питання у виразній і стилістичній формі, вдосконалює навички переконувати інших змінювати точку зору.
8	Незакінчені речення	Технологія застосовується для розвитку мовлення молодшого школяра, долає стереотипи, дає змогу фантазувати і говорити коротко, переконливо і по суті.
9	Займи позицію	Застосування технології допомагає розглянути різноманітні погляди на проблему, що вивчається або висловлення протилежних думок, позицій після опанування учнями певної інформації з даного питання.
10	Дискусія	Дискусія – це спільне обговорення спірного питання. Тому технологія передбачає об'єднання учнів у групи, які пропонуючи кожен свою думку намагаються переконати свого опонента.

Останнім часом, сучасні дослідження і педагогічна практика розширили межі застосування групової роботи, то можна сказати, що комунікативно-діалогічне та інтерактивне навчання є різновидами групової діяльності.

В своїх роботах О. Комар зазначає, що зміст такого навчання, надасть змогу кожному учневі біти активним учасником, суб'єктом процесу пізнання. Цей процес відбувається у атмосфері доброзичливості і взаємної підтримки,

співробітництві, комунікативній взаємодії. Вчитель, який реалізує діяльнісний та комунікативний підходи, активно використовує групові та інтерактивні методи навчання, має можливість створювати потрібні умови для комунікації, діалогу, дискусії на кожному уроці [32].

На думку І. Підласого, використання сучасних технологій ефективно вплине на формування комунікативної компетентності здобувачів освіти початкової школи, якщо:

- 1) вчитель достатньо володіє технологією організації і проведення інтерактивних методів навчання, забезпечує керівництво ним;
- 2) здатний зробити правильний вибір форм і методів, що враховують вікові й індивідуальні особливості школярів;
- 3) може створити сприятливу атмосферу для навчання учнів на уроці [52].

Отже, результативним шляхом формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти є використання інтерактивних методів. Адже, при їх використанні навчання проходить у партнерці, спілкуванні, співпраці, становленні активної власної позиції, застосуванні у практичних ситуаціях здобутих знань.

В ході навчання здобувачів початкової освіти, на нашу думку, застосування розглянутих новітніх інтерактивних технологій є ефективним засобом формування комунікативної компетентності молодших школярів. Групова і колективна робота, рольові ігри, моделювання знайомих ситуацій, сприяє виробленню і засвоєнню комунікативних навичок і умінь, формуванню цінностей, сприяє організації партнерства, співробітництва, взаємодії.

Система комунікативних методів навчання передбачає когнітивні, інтерпретаційні, моделювальні та інтерактивні дії. А тому в організації формування мовної особистості, важливо кожному учневі оволодіти здатністю ефективного спілкування інтерактивними засобами.

Співпрацювати з учнем чи ученицею як із партнерами, піднятися до рівня дитини, а не опускатися – мета сучасних інтерактивних технологій.

Інтерактивне навчання передбачає таку організацію навчального процесу, при якій неможлива неучасть у процесі пізнання неможлива. Кожен суб'єкт має своє завдання і від правильності його виконання залежить правильність виконання поставленого перед групою завдання.

Інтерактивні методи передбачають мотивацію знання української мови, як навчального предмету, підвищенню доброго ставлення до навчання, розвитку мисленних операцій (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння), пробуджують творчу активність й самостійність, розвивають інтелектуальні здібності учнів, їх здатність розуміння проблем, критичного мислення і прийняття правильного рішення.

Інтерактивні методи на уроках – це засіб формування комунікативної компетентності здобувачів освіти початкової школи. Якщо педагог ставить перед собою мету – підготувати здобувача початкової освіти до майбутнього дорослого життя, а не до окремого уроку «на завтра», то він створює основу для успішної самореалізації потенціалу в самостійному житті. Сприяння розвитку комунікативної особистості, що вміє висловити власну думку, спроможна займатися самоосвітою – одне із завдань, передбачене новим Державним стандартом початкової освіти.

Висновки до першого розділу

Наукова література, що була проаналізована нами з питання застосування в освітньому процесі інтерактивних методів, як засобу формування комунікативної компетентності здобувачів освіти початкової школи засвідчує, що проблема формування комунікативної компетентності учнів цікавить багатьох дослідників різних галузей знань і потребує різностороннього вивчення та пошуку нових шляхів впровадження інноваційних технологій.

Формування комунікативної компетентності, розвиток вмінь висловлюватися в різноманітних формах спілкування, типах і стилях мовлення – одна з вимог Державного стандарту початкової загальноосвітньої школи.

Сутність компетентнісного підходу полягає у спрямуванні освітнього процесу на отримання учнями необхідних компетентностей, тобто можливостей особистості виконати пропонований вид діяльності. Завдяки знанням, досвіду, цінностям, здобутих в процесі навчання, формується компетентність школяра початкової школи. Це показник успішності особистості. Готовність здатності учня до виконання певної діяльності до вимог, передбачають її виконання, є ступенем компетентності учня.

Комунікативна компетентність здобувачів освіти початкової школи як якість особистості, проявляється у можливості створювати мотиваційно-ціннісні засади спілкування; оволодіння мовними знаннями, уміннями та навичками і застосовувати їх. Ця якість допоможе учням в житті контактувати з різними людьми, застосовуючи різноманітні способи взаємодії; співпрацювати в групах, втілюватися у соціальні ролі, необхідні для успішної соціалізації в сучасному і майбутньому суспільстві.

Уроки української мови, читання та робота з дитячою книжкою надають можливості для використання здобувачами освіти найважливіші правила усного й писемного мовлення і спілкування. Комунікативна компетентність надає можливість для формування повноцінної нової особистості.

Із урахуванням психологічних та вікових особливостей формування комунікативної компетентності молодших школярів є найбільш ефективним при застосуванні нетрадиційних форм проведення уроків з використанням інтерактивних методів навчання.

Ми з'ясували, що інтерактивні методи – це необхідна педагогічна та психологічна співпраця об'єктів освітнього процесу, інструментами і провідними ознаками якої є мисленнева діяльність, полілог, діалог,

міжсуб'єктні відносини, смислотворчість, свобода вибору, створення ситуації успіху, позитивність і оптимістичність оцінювання, рефлексія.

Інтерактивні технології поділяються на групи за освітньою метою і передбачають очікуваний результат навчання.

Виходячи із згаданого вище, слід зазначити важливість використання інтерактивної моделі освітнього процесу, що передбачає важливість використання інтерактивних технологій, як засобу формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Інтерактивна взаємодія потребує певної зміни поглядів вчителя на освітній процес, значної кількості часу для підготування, переосмислення освітніх проблем, а також перебудови життя класу і підготовки учнів до нових форм навчання. Використання інтерактивного навчання не самоціль. Це засіб для досягнення позитивної взаємодії в класі, що сприятиме співробітництву, порозумінню і доброзичливості, надавала б можливості якісно реалізувати освітні завдання.

Завдання, поставлене перед сучасним вчителем-новатором, полягає не в тому, щоб давати знання, а в тому, щоб створювати передумови для розвитку учня, як гармонійної особистості, спроможної успішно навчатися в основній школі і вміти спілкуватися з оточенням, доводити свою думку, будувати у подальшому своє життя та професійний шлях.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Methodика дослідження рівнів сформованості комунікативної компетентності в учнів 3-х класів

Вивчення ефективності методики розвитку україномовної комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти засобами інтерактивних методів здійснювалося поетапно.

Метою першого, теоретико-аналітичного етапу дослідження, було вивчення й аналіз лінгво-методичних наукових джерел з різних аспектів проблеми.

Завдання етапу мали на меті формулювання цілі, об'єкту, предмету й завдань дослідження, теоретичному вивченні проблеми й детальному дослідженні мети, змісту методики формування компетентності здобувачів початкової освіти в говорінні рідною мовою через застосування інтерактивних методів на уроках української мови.

Метою другого, констатувального етапу, було розроблення критеріїв і показників, визначення рівнів володіння комунікативною компетентністю молодших школярів (учні 3 класів) за відповідними показниками; виокремленні експериментальної й контрольної груп із метою впровадження створеної методики; анкетування й опитування вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти з метою виявлення факторів, які впливають на ефективність досліджуваної компетентності.

Метою третього, формувального етапу дослідної роботи була перевірка ефективності розробленої методики формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти через імплементацію на уроках української мови інтерактивних методів.

Завдання формувального етапу полягали в упровадженні в освітній процес експериментальної групи методики використання на уроках української мови інтерактивних методів, як засобу формування в учнів початкових класів комунікативної компетентності.

4. Метою контрольного етапу дослідження є систематизація та оформлення результатів дослідження після формувального впливу.

Завдання контрольного етапу дослідження полягають у повторному визначенні наявного рівня сформованості комунікативної компетентності досліджуваних учнів після формувального впливу; повторному анкетуванні вчителів; оформленні кількісних і якісних результатів проведеного дослідження та формулюванні висновків.

Експериментальною базою дослідження обрано Білоусівську ЗОШ I-III ст. Драбівської районної ради Черкаської області. Загальну вибірку досліджуваних склали 40 учнів і вчителі початкових класів Білоусівської ЗОШ I-III ст. Драбівської районної ради Черкаської області, які (92,7%) мають вищу освіту, педагогічний стаж понад 15 років (70%) і від 5 до 10

років (30%). В експерименті брали участь практичний психолог, директор, 66 батьків учнів.

Дослідження здійснювалося поетапно протягом 2022-2023 навчального року: констатувальний етап (вересень 2022); формувальний (вересень 2022-квітень 2023); контрольний етап (травень 2023).

Концепція констатувального дослідження полягала в визначенні рівня сформованості комунікативної компетентності, україномовних умінь, навичок і оцінювання здатності учнів застосовувати здобуті знання й уміння під час виконання комунікативних завдань на уроках і в повсякденному житті.

У ході дослідження нами було використано такі методи: спостереження за спілкуванням молодших школярів з однолітками та дорослими, діалогічним мовленням, анкетування, тестування, усне опитування, бесіди з молодшими школярами, розв'язання проблемних ситуацій, карткові методики.

Виконання тестових завдань передбачало застосування комунікативних і предметних знань та умінь, сформованих в учнів 3-х класів у ході вивчення української мови. Тестування учнів 3-х класів з метою визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності складалося з 9-ти завдань, рекомендованих науковцями (Н. Бібік, М. Вашуленко [4], О. Васильєва [9], Ю. Жуков, Л. Петровська, П. Растянников [21], О. Корніяка [30]) та документами МОН України «Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів» [23], з використанням методик: «Застосування правил поведінки під час розмови», «Діалог за словесно описаною ситуацією мовлення», «Вирішення проблемних ситуацій комунікативної взаємодії», «Встановлення розуміння молодшими школярами однолітка», «Уявлення молодших школярів щодо способів прояву свого ставлення до однолітка»; «Діагностика комунікативної компетентності»; «Характер прояву емпатійних реакцій і поведінки у дітей»; «Прояв дитиною інтересу до інших людей та спілкування з ними», «Вивчення особливостей спілкування молодших школярів».

Під час дослідження ми враховували той факт, що основними складниками в структурі комунікативної компетентності є: особистісний, когнітивний і діяльнісний. Критерії й показники сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти обґрунтовано відповідно до визначених компонентів. Обрані критерії характеризують сутність і особливості комунікативної діяльності учнів початкових класів: обізнаність із правилами спілкування та способами їх імплементації; адекватне розуміння різних ситуацій спілкування; прийняття ціннісного ставлення до правил спілкування; орієнтація на діалогічну / полілогічну взаємодію з іншими людьми на засадах взаєморозуміння й емпатії; уміння дотримуватися вербальних і невербальних правил спілкування в різних ситуаціях міжособистісної взаємодії, вміння встановлювати конструктивну комунікативну взаємодію з іншими людьми.

Таким чином, особистісний, когнітивний і діяльнісний критерії

характеризуються як ступінь емоційної чуйності, залученості до процесу комунікації, як ступінь розуміння комунікативного повідомлення партнера зі спілкування. Очевидний зв'язок між емоційною та пізнавальною сферами дозволив нам виділити компоненти, критерії та показники комунікативної компетентності молодших школярів (Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Компоненти, критерії та показники комунікативної компетентності молодших школярів

К-ти	Критерії	Показники
Особистісний	Емоційно-мотиваційний	Сформованість важливих і необхідних для здійснення комунікативної і навчальної діяльності якостей; усвідомлення значущості своєї діяльності; прагнення до самовдосконалення та саморозвитку; особистісне ставлення до різних видів діяльності; уміння визначати цілі як особистісно, так й суспільно значимі.
Когнітивний	Змістовий (когнітивно-регулятивний)	Наявність знань, необхідних у спілкуванні та необхідність їх використання; здатність до адекватної самооцінки; змістовність, логічність, точність, лексичне багатство, правильність мовлення; виразність, чистота, система знань та розуміння мовленнєвої культури спілкування; знання та розуміння невербального спілкування.
Діяльнісний	Операційно-діяльнісний (діяльнісно-практичний)	активна комунікація, мовленнєва діяльність, що передбачає сукупність комунікативних умінь і навичок, які виявляються у здатності самостійно використовувати власний досвід та знання; сформованість навичок спілкування, уміння вступати в контакт як з однолітками, з дорослими; уміння гармонійно поєднувати виразні, вербальні та невербальні засоби спілкування; уміння справедливо розподіляти функції, домовлятися, обґрунтовувати власну думку, поступатися, запобігати конфліктам та справедливо їх розв'язувати.

Визначені критерії та показники дали змогу виявити відповідні рівні сформованості комунікативної компетентності: високий, достатній, середній, початковий (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Характеристика рівнів сформованості комунікативної компетентності в учнів 3-го класу

Рівні	Показники
1	2
Високий	Має позитивні особистісно-комунікативні установки на спілкування, добре розвинені комунікативні та організа-

	торські уміння, знає ситуаційні норми спілкування; позитивно ставиться до інших людей, до себе; уміє співнеживати; сформоване (відповідно віку) уміння говорити і уміння слухати; активно використовує невербальні засоби спілкування; здатний досягати взаєморозуміння в міжособистісній взаємодії; володіє технікою переконання у взаємодії; здатністю до конструктивної поведінки в конфліктній ситуації. Самоконтроль в спілкуванні – високий.
Достатній	Деякі недоліки у розвитку окремих компонентів комунікативної компетентності Обізнаний з правилами спілкування, знає про правила вербального й невербального спілкування; у більшості випадків адекватно поводить себе у різних ситуаціях спілкування; сприймає правила спілкування; не завжди застосовує правила в процесі взаємодії з однолітками; здатний до діалогічної взаємодії; застосовує невербальні прийоми спілкування іноді; уміє, але не завжди прагне встановлювати комунікативні контакти. Самоконтроль у спілкуванні – на належному рівні.
Середній	Певна нерівномірність розвитку окремих компонентів комунікативної компетентності. Прагнення до спілкування не має активно вираженого характеру; сформовано уміння говорити, яке не передбачає уміння уважно слухати партнера по спілкуванню; рідко використовує невербальні засоби спілкування. Притаманна здатність до доброзичливої міжособистісної взаємодії; має уявлення про емпатію, але не завжди користується нею; має слабе володіння технікою переконання; занадто емоційний стиль взаємодії. Самоконтроль в спілкуванні – середній.
Початковий	Практично не обізнаний з правилами спілкування, не знає про правила вербального й невербального спілкування; не виявляє бажання спікуватися з однолітками, з дорослими

Продовження таблиці 2.2.

1	2
Початковий	спілкується за їх ініціативою; не адекватно поводить себе у різних ситуаціях спілкування; не сприймає правил спілкування; не здатний до діалогу (іноді не відповідає, іноді відповідає коротко); не виявляє розуміння й емпатії до співрозмовника; не прагне встановлювати комунікативні контакти з іншими. Виконання тестових завдань – на низькому рівні, часто не відповідає на запитання. Самоконтроль в спілкуванні відсутній.

Результати констатувального тестування учнів обох третіх класів зведено у

таблиці Д2.3-Д2.4 (Додаток А). Кількісний аналіз показників сформованості комунікативної компетентності досліджуваних учнів на констатувальному етапі дослідження зведено у таблицю 2.5.

Таблиця 2.3

Кількісний аналіз показників сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на констатувальному етапі дослідження

Рівень Клас	Усього учнів	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Початковий рівень	
		учнів	%	учнів	%	учнів	%	учнів	%
ЕГ	20	2	10	4	20	8	40	6	30
КГ	20	3	15	3	15	9	45	5	25

Узагальнені дані зрізів на констатувальному етапі дослідження продемонстрували, що більша частина молодших школярів учнів в обох класах за всіма критеріями показали переважно середній (40 і 45%) і низький (30% і 25%) рівні сформованості комунікативної компетентності, тоді як високий (10% і 15%) і достатній (20 і 15%) рівні сформованості комунікативної компетентності учнів разом становлять 25% і 35%. Показники сформованості комунікативної компетентності в учнів експериментальної групи не набагато кращі за аналогічні показники учнів контрольної групи.

Вивчення якісного аналізу результатів тестування доводить недостатню обізнаність здобувачів початкової освіти з правилами вербальної й невербальної комунікації, способами її реалізації; труднощі в діалогічному / полілогічному мовленні; застосуванні правил комунікації під час взаємодії; не завжди правильне розуміння різних ситуацій мовлення; деякі учні демонстрували відсутність взаєморозуміння й емпатію до співрозмовника; деякі молодші школярі взагалі не вміють установлювати продуктивні комунікативні стосунки з іншими дітьми.

Графічне зображення результатів констатувального етапу експерименту представлена порівняльною гістограмою показників сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти обох груп (Рис. 2.1).

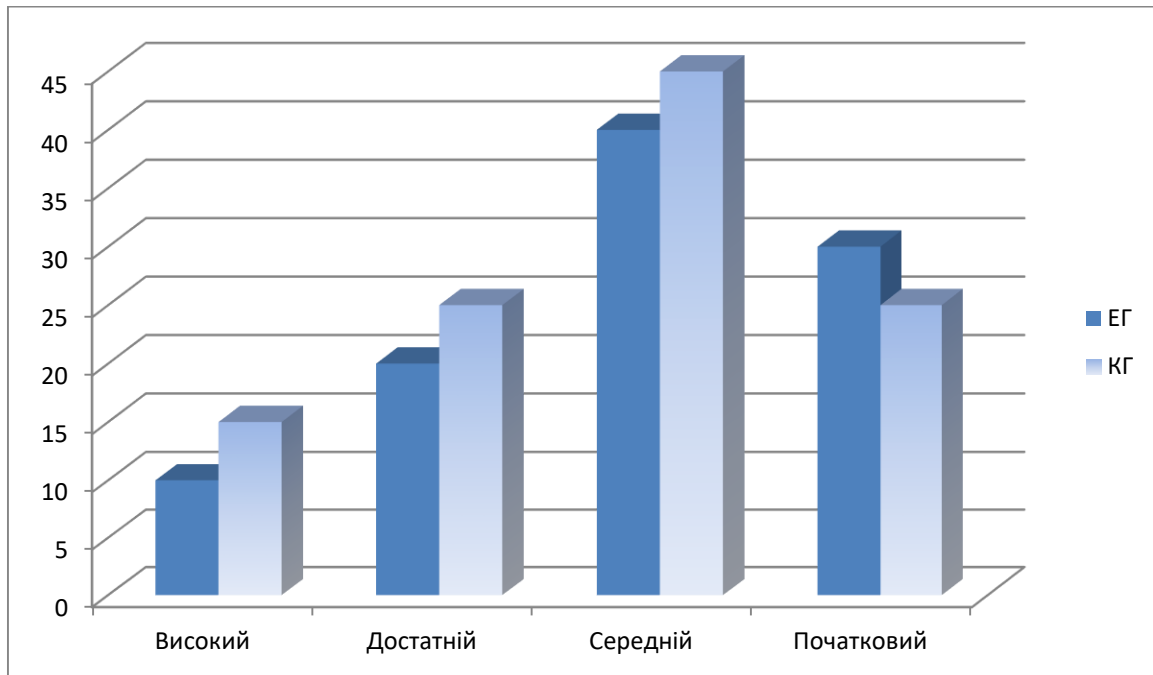

Рис. 2.1. Порівняльна гістограма сформованості комунікативної компетентності учнів обох груп на початку дослідження

Для визначення факторів, що впливають на рівень сформованості комунікативних умінь та навичок досліджуваних учнів, було проведено анкетування вчителів за анкетною «Застосування інтерактивних методів навчання в практиці роботи НУШ» (Додаток А).

Відповідно до результатів анкетування вчителів можемо зробити висновки про пряму залежність між діяльністю педагога на уроці щодо розвитку комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти та результатами, що можна спостерігати в ході розумового й соціального розвитку молодших школярів, їхньому вмінні використовувати здобуті компетентності задля вирішення практичних завдань під час комунікативної діяльності.

Дані опитування продемонстрували, що на засвоєння правил українського правопису й рівень сформованості комунікативних умінь і навичок здобувачів початкової освіти впливають такі фактори: рівень освіти й педагогічний досвід учителя; його методична підготовка; мотивація здобувачів освіти до вивчення предмета; підхід до організації роботи на уроці; застосування інноваційних технологій у ході розвитку комунікативної компетентності та вибір підручників.

Однак, учителі під час анкетування зазначили, що інтерактивні методи організації навчання української мови використовуються досить рідко. На наш погляд, учителям слід приділяти більше уваги застосуванню практичного використання інтерактивних технологій під час навчання молодших школярів учкравїнської мови. Під час військового стану в країні від учителя залежить процес організації комунікування учнів початкових класів ні уроці, що допоможе розвинути мовленнєву й комунікативну компетентності, й до того ж молодші школярі спілкуватимуться в

невимушеній, комфортній атмосфері. Велику роль у вирішенні поставленого завдання відіграють інтерактивні методи навчання.

Аналіз кількісних і якісних результатів проведеного тестування здобувачів освіти третіх класів засвідчив те, що загальний рівень володіння комунікативною компетентністю учнів обох груп не є задовільним. Ми вважаємо, що ефективною буде методика, що має на меті застосування на уроках української мови інтерактивних методів у якості засобу формування комунікативної компетентності здобувачів освіти 3-х класів.

Для проведення формувального етапу дослідження з перевірки ефективності методики використання на уроках української мови інтерактивних методів як засобу формування в учнів комунікативної компетентності 3-А клас (з гіршими показниками) обрано експериментальним класом, в якому у ході дослідно-експериментальної роботи формування комунікативної компетентності в учнів здійснюватиметься засобом застосування інтерактивних методів на уроках української мови; 3-Б – контрольним класом, де процес формування комунікативної компетентності учнів здійснюватиметься за традиційною програмою.

2.2. Впровадження в освітній процес 3-го класу методики використання на уроках української мови інтерактивних методів як засобу формування в учнів комунікативної компетентності

Метою формувального (дослідно-експериментального) етапу дослідження було передбачено впровадження в освітній процес початкових класів створеної методики та перевірка ефективності її використання на уроках української мови через імплементацію інтерактивних методів, як засобу розвитку комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти.

Процес вивчення української мови під час шкільного навчання вимагає від сучасних молодших школярів активного вирішення нових практичних комунікативних завдань: забезпечення комунікації учнів один з одним і з учителем. Спостереження за особливостями розвитку комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти дозволили припустити можливість удосконалення результатів процесу спілкування за умови застосування інтерактивних методів на уроках української мови.

Завдання формувального етапу полягали в упровадженні в освітній процес навчання української мови інтерактивних методів із метою формування й розвитку комунікативної компетентності молодших школярів.

У ході розроблення методики застосування інтерактивних методів на уроках української мови, як засобу формування в учнів експериментальної групи комунікативної компетентності, з опертям на розуміння комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти як інтегративної особистісної якості, що забезпечує встановлення й підтримку взаємодії з іншими людьми з метою передачі певної інформації, ґрунтуючись на знаннях про етичні норми спілкування й ціннісному ставленні до них.

Сутність комунікативної спрямованості навчання рідної мови полягає в

формуванні в молодших школярів умінь розв'язувати комунікативні завдання з метою удосконалення процесу спілкування, що сприяє розвитку україномовної особистості.

У якості засобів навчання нами було виокремлено: комунікація учнів у ході виконання завдань із використанням інтерактивних технологій; обговорення й визначення дій під час виконання групового завдання; комунікативне середовище; формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти в ході проведених занять; комплексне застосування інтерактивних технологій.

Завданнями методики використання інтерактивних методів на уроках української мови як засобу формування комунікативної компетентності молодших школярів є: залучення здобувачів початкової освіти до освітньої діяльності через інтерактивні технології на уроках української мови з метою формування й розвитку комунікативної компетентності; формування досліджуваної якості в груповій і індивідуальній роботі через застосування інтерактивних технологій; урахування індивідуальних можливостей і здібностей здобувачів початкової освіти; формування позитивної мотивації й усвідомленої потреб здобувачів початкової освіти в комунікативному самовдосконаленні засобами інтерактивних методів навчання.

Методика вивчення української мови передбачає застосування комунікативних методів: метод комунікативних завдань (ситуативні, репродуктивні, ініціативні, дискусивні, описові, композиційні); метод проєктів (із метою вирішення проблем на практиці); дослідницький метод (дослідження здобувачами початкової освіти запропонованого завдання); проблемний метод (вирішення здобувачами початкової освіти разом із учителем певної проблеми в ході уроку); інтерактивні методи.

Методика передбачає застосування таких інтерактивних методів: колективно-групового навчання; кооперативного навчання; ситуативного моделювання; технології опрацювання дискусійних питань. У результаті аналізу інноваційних напрямів навчання української мови нами було виділено основні інформаційні канали, через які від етапу до етапу накопичувався досвід комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти.

Модель розробленої методики використання інтерактивних методів на уроках української мови, як засобу формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти, що складає єдність таких основних структурних елементів як когнітивного, емоційного та поведінкового зображено схематично (Рис. 2.2).

Рис. 2.2. Модель застосування інтерактивних методів на уроках української мови в початкових класах

Експериментальне навчання мало на меті створення мовленнєвого середовища, яке стимулювало формування комунікативної компетентності, й взаємодію здобувачів початкової освіти; формування практичних навичок діалогічного мовлення рідною мовою; початок і підтримування діалогічної взаємодії у різних формах мовленнєвої діяльності.

Формування й розвиток комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти відбувалися у формі індивідуальної і групової роботи. Підґрунтям розподілу способів навчання стали особливості комунікативної

взаємодії між учителем і здобувачами початкової освіти. Індивідуальне навчання передбачало взаємодію вчителя з одним або декількома учнями. Групове навчання здійснювалося в групі учнів, що створювалося за різними показниками.

Варто зауважити, що уроки з формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти й розвитку мовлення передбачало інтегративну функцію, оскільки охоплювало цілі, зміст, методи, засоби навчання діалогу, взаємодію вчителя й учнів. Вибір засобів, що забезпечували засвоєння кожної теми здійснювалося з урахуванням їхньої варіативності, що було обумовлено наявністю первинного інформаційного досвіду в здобувачів початкової освіти з певної теми та можливостями належного практичного застосування нового вміння в різних контекстах. У ході формування етапу експерименту нами було відібрано відповідні інтерактивні технології, що застосовувалися в ході реалізації мети дослідження з формування комунікативної компетентності в учнів експериментального класу для уроків української мови.

Методи кооперативного навчання передбачали застосування інтерактивних технологій (Робота в парах, Робота в малих групах, Два-чотири – всі разом, Карусель, Діалог, Коло думок, Акваріум) із метою розвитку навичок спілкування в групі, вміння висловлюватись, переконувати, вести дискусію.

Застосування інтерактивних технологій кооперативного навчання на уроках української мови сприяли активному ґрунтовному аналізу й обговоренню вивченого матеріалу задля його осмислення, закріплення й засвоєння та формуванню комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти. Аналізуючи з учнями підручник української мови, слово «Держава», «Батьківщина» на уроці «Я вивчаю українську мову», ми використовували інтерактивні технології: «Асоціативний куш», Робота в групах, «Коло думок». У ході виконання завдання здобувачів початкової освіти підбирали прикметники, що підходять до словосполучення «українська мова», складали речення й пояснювали, обґрунтовуючи, чому, наприклад, українська мова – щира (як душа українського народу), співуча (коли говориш, то чуєш звуки музики), сонячна тощо.

Під час проведення підсумкового етапу уроку здобувачів початкової освіти здійснювали рефлексійний аналіз засобом інтерактивної вправи «Веселка» з використанням кольорових оцінок – самооцінювання. На уроці застосовувалися індивідуальні картки для роботи в парах, презентація уроку, ноутбук. Під час застосування інтерактивних методів навчання на уроках, ми не лише розвивали в молодших школярів навички письма, а й уміння спілкуватися в ході взаємодії на уроці, уміння співпрацювати й виховували культуру командної роботи (Додаток Б).

Методи колективно-групового навчання (інтерактивні технології Мікрофон, Мозковий штурм, Асоціативний куш, Аналіз ситуації) надають можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлювання власних думок, ідей, порівнювати їх з іншими; допомагають подолати стереотипи, вільніше висловлюватися, відпрацьовувати уміння говорити коротко, але по суті

йпереконливо. Урок за темою «Слова, близькі за значенням (синоніми)» було спрямовано на формування комунікативних навичок й умінь, розвиток засобів вираження вербального й невербального мовлення, виховання культури мовлення і спілкування і збагачення мовлення учнів синонімами, уміння розрізняти їх смислові та експресивні відтінки.

На уроці використовувались інтерактивний (Мозковий штурм, Сенкан), частково-пошуковий, практичні (творчі вправи), Групова робота. На етапі рефлексії учні склали сенкан «Синоніми»:

Синоніми.

Точні, влучні.

Розрізняються, збагачують, допомагають.

Ми вчимося користуватися синонімами.

Цікаво! (Додаток Б).

Методи ситуативного моделювання (інтерактивні технології Рольова гра, Інсценізація, Проведення конференцій) забезпечують максимальну свободу інтелектуальної діяльності; спонукають до розв'язання проблемної ситуації; виховують відповідальність за прийняте рішення; формують навички співробітництва; надають можливість творчого спілкування;

Методи дискусійні – технології опрацювання дискусійних питань (Метод ПРЕС, Нескінчений ланцюжок, Займи позицію, Зміни позицію, Дискусія) сприяють розвитку критичного мислення; надають можливість визначити власну позицію; формують уміння відстоювати свої думки у виразній і стислій формі; формують навички публічного виступу та дискутування.

Девізом інтерактивного уроку «Незнання – ворог, а знання – друг» за темою іменники-синоніми, та іменники-антоніми був: «Не просто слухати, а чути. Не просто дивитися, а бачити. Не просто відповідати, а міркувати. Дружно і плідно працювати». Такий девіз спрямований на виконання україномовних завдань, а й цілком відповідає завданням формування комунікативної компетентності учнів. Застосовуючи технології опрацювання дискусійних питань (Робота в парах, Мікрофон, Дискусія) на уроці, ми закріплювали уміння учнів переключатися з одного виду роботи на інший, уміння налагоджувати конструктивні комунікативні контакти, співпрацювати в групах, парах і сприяли дотриманню культури спілкування між молодшими школярами (Додаток Б).

Експериментальна робота з формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти засобом використання інтерактивних методів на уроках української мови будувалась поетапно й містила три етапи.

Першим етапом було накопичення мовленнєвих еталонів, необхідних для формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти. Пріоритетним завданням на цьому етапі було створення мовленнєвого середовища, що стимулює пізнавальну сферу здобувачів початкової освіти. Дидактичні підходи до створення мовленнєвого середовища були зорієнтовані на цінності й інтереси здобувачів початкової освіти, врахування їхніх вікових особливостей, збагачення мовленнєвого розвитку, взаємозв'язок різних аспектів життя.

Освітній процес передбачав такі тематичні завдання уроків: «Я вивчаю українську мову», «Незнання – ворог, а знання – друг», «Черкаси – центр нашої області», «Про що шепоче осіннє листячко», «Місто Лексика», «Мое ім'я» (Додаток Б). На пропедевтичному етапі учні експериментального класу працювали разом з вчителем над темами уроків за допомогою інтерактивних технологій.

На другому етапі ми ставили за мету оволодіння здобувачів початкової освіти способами сприймання комунікації; збагачення спектру мовленнєвих жанрів, стимулювання ініційованого активного мовлення, спонукання до мовленнєвого коментарю дій, стимулювання відповіді на репліки вчителя, стимулювання вживання мовленнєвих стереотипів і кліше, створення умов для розігрування інсценівок за змістом і темою уроку. Експериментальне навчання здобувачів початкової освіти мало поділ, розчленування цілого на якісно інші частини. Пріоритетним завданням цього етапу було формування практичних навичок комунікації (відповідати на запитання, ініціювати й підтримувати діалог).

Під час експериментального навчання нами було використано небилиці або нісенітниці, де розповідалося про абсолютно неймовірні речі – настільки неймовірні й прямолінійні, що вже це одне викликає сміх. Здобувачі початкової освіти співали небилиці по одному, в групах або разом з вчителем. Крім того взимку з молодшими школярами вивчалися колядки й щедрівки під час новорічних свят. Вони співалися конкретному адресатові, так що навіть пасивні учні були змушені брати участь у грі. Після виконання співаки отримували винагороду. Таке виконання складалося з послідовних дій, що передбачало не лише спів, а й дотримання певних правил етикету («Щедрий вечір», «Добрий вечір тобі, пане господарю»).

Наводили асоціативні ряди слів (Асоціативний кущ), що допомагали здобувачам початкової освіти вибрати слова для опису властивостей персонажів, наприклад: Як лисиця і тетерев вітали один одного: весело, доброзичливо, ласкаво, удавано, грубо?; Лиса яка? (Хитра, гостинна, жадібна, уперта, ласкава). Мета завдань – характеристика героїв твору; розвиток мовлення (Додаток В).

Метою роботи на третьому етапі було: активізація спілкування й формування комунікативної компетентності, мовленнєвої діяльності з уживанням мовленнєвих кліше, фразеологізмів. Пріоритетним завданням цього етапу була взаємодія через різні форми мовлення; зміна позиції педагога в ході діалогу із здобувачами початкової освіти та між собою. На цьому етапі експериментальної роботи закріплювалися й удосконалювалися здобуті навички, збагачувалися уявлення здобувачів початкової освіти про способи культурної комунікації, набуті комунікативні навички застосовувалися у різних ситуаціях. Пропоновані вимоги до якості виконання проєктувалися на діяльність, що організовувалася, й свідчили про вдосконалення комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти. У ході зазначеного етапу набувався певний досвід комунікативної діяльності здобувачів початкової освіти, що допомогло реалізації комунікативної

компетентності.

У ході формувального експерименту належна увага приділялася міркуванням здобувачів початкової освіти під час розмови. Застосовувалися інтерактивні вправи, ігри (з використанням ілюстрацій, музичного супроводу), обговорення, дискусії, вирішення комунікативних ситуацій.

Формами реалізації комунікативної компетентності предметно опосередкованої комунікативно-пізнавальної інтегрованої діяльності стали також комунікативні вправи. Кожна комунікативна ситуація безумовно передбачала стимулювання активного мовлення. Більша ж кількість учнів включались в гру, займаючи при цьому пасивну позицію: виконували прохання, інколи відповідали на запитання вчителя. З метою підвищення загальної та мовленнєвої активності здобувачів початкової освіти ми пробували ініціювати низку додаткових міні-ситуацій, що охоплювали саме таких мовленнєво-пасивних учнів (Додаток В).

Завдяки застосування вчителем психологічних прийомів з метою мотивації учнів на уроці – на початку і наприкінці уроку («Долонька», «Посмішка друга», «Все в моїх руках») у багатьох учнів (зокрема, несміливих, неактивних) підвищилась загальна активність, вони легше йшли на контакт з вчителем, однолітками, швидше включались у виконання інтерактивного завдання. Крім того, спостерігалась мовленнєва активність, інтерес до спілкування в процесі ігрової ситуації (Додаток Г).

Результати спостережень за освітнім процесом вивчення української мови у контрольній та експериментальній групах протягом формувального етапу, за поведінкою здобувачів початкової освіти на уроках, поза уроками, бесіди з учнями свідчать про те, що в результаті проведеної роботи щодо формування комунікативної компетентності на уроках української мови засобом інтерактивних методів в учнів експериментального класу зросло уміння продуктивно взаємодіяти з членами групи (класу) для досягнення спільної мети, співпрацювати та спілкуватися з однолітками в команді; значно сформувались особистісні комунікативні якості, зокрема емпатія, гуманність, оптимізм, готовність прийти на допомогу, рефлексія, в учнів з'явилося бажання дружити.

Спостерігається зниження мовного бар'єру при висловлюванні власних суджень (особливо в учнів з низьким та середнім рівнем сформованості комунікативної компетентності); словниковий запас учнів збагатився синонімами, антонімами, прикметниками; вони охоче підтримують діалог, бесіду. Учні у спілкуванні доречно застосовують вербальні і невербальні засоби, комунікативна поведінка їх відрізняється певною культурою.

Отже, відбулись помітні зрушення у сформованості комунікативної компетентності учнів експериментального класу, і можна стверджувати, що методика формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови інтерактивними методами є ефективною.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Метою контрольного етапу дослідження була систематизація й оформлення результатів дослідження після впливу формувального етапу.

Завдання контрольного етапу дослідження полягали в повторному визначенні існуючого рівня сформованості комунікативної компетентності досліджуваних здобувачів початкової освіти після формувального впливу; повторному анкетуванні вчителів; оформленні кількісних і якісних результатів дослідження; формулюванні висновків.

Із метою визначення ефективності запропонованої методики використання інтерактивних методів, як засобу формування у здобувачів початкової освіти комунікативної компетентності на уроках української мови, виявлення якісних і кількісних змін у досліджуваних процесах відповідно до програми експериментального дослідження була розроблена методика контрольного експерименту, що містила:

- 1) проведення тестування здобувачів початкової освіти відповідно до програми констатувального експерименту з використанням ідентичних методів;
- 2) порівняльний аналіз результатів констатувального й формувального етапів за показниками розроблених критеріїв формування комунікативної компетентності в контрольній та експериментальній групах;
- 3) контрольне анкетування вчителів початкових класів.

Результати контрольного тестування здобувачів початкової освіти експериментальної і контрольної груп подано у додатку А.

Кількісний аналіз результатів тестування здобувачів початкової освіти експериментальної й контрольної груп із метою виявлення рівнів сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на прикінцевому етапі дослідження подано в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Кількісний аналіз сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на прикінцевому етапі дослідження

Рівень Група	Усього учнів	Високий		Достатній		Середній		Початковий	
		учнів	%	учнів	%	учнів	%	учнів	%
ЕГ	20	7	35	8	40	3	15	2	10
КГ	20	5	25	6	30	7	35	2	10

За даними таблиці 2.4 побудовано порівняльну гістограму рівнів сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти експериментальної й контрольної груп за результатами тестування наприкінці дослідження (Рис. 2.3).

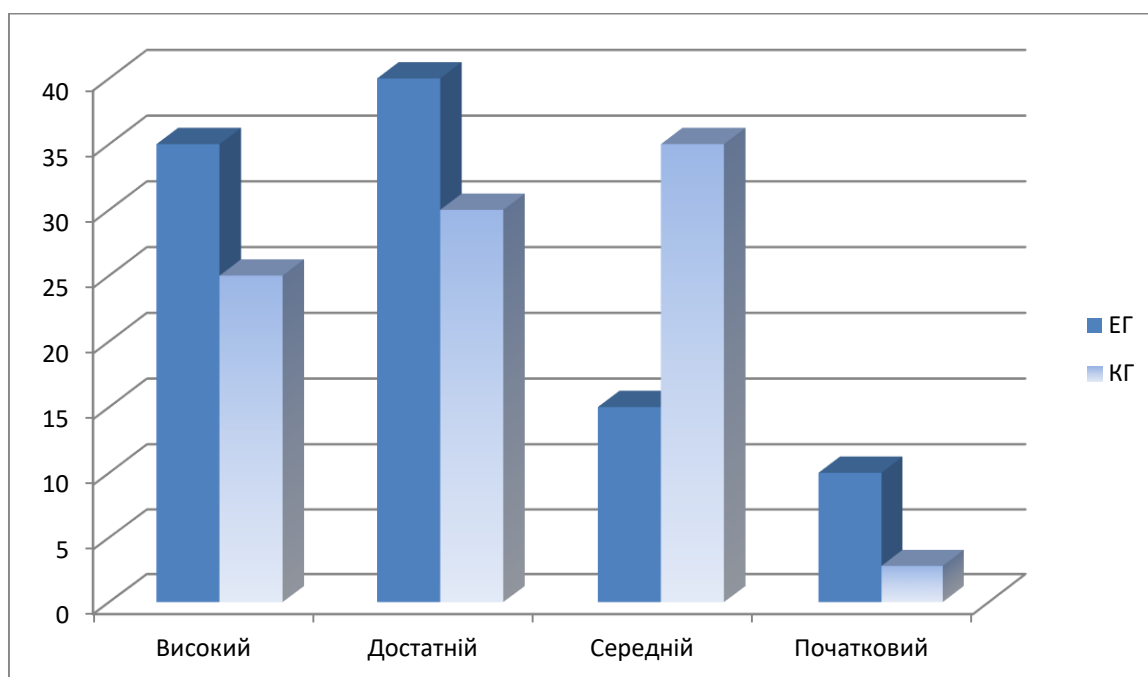

Рис. 2.3. Аналіз рівнів сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на прикінцевому етапі дослідження

За даними попередніх таблиць 1.4 і 2.4 нами було зведено дані констатувального і заключного етапів експерименту в таблицю 2.5, та побудовано гістограму із зображенням динаміки сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти протягом дослідження (Рис. 2.4).

Таблиця 2.5

Порівняльний аналіз сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на початку й по завершенню дослідження

Рівні Групи	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Початковий рівень
EG до експер.	10 %	20 %	40 %	30 %
EG після експер.	35 %	40 %	15 %	10 %
KG до експер.	15 %	15 %	45 %	25 %
KG після експер.	25 %	30 %	35 %	10 %

Матеріали контрольної діагностики здобувачів початкової освіти обох груп та їх кількісний і якісний аналіз свідчать про переважно високий і достатній рівень сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової

освіти експериментальної групи: високий рівень сформованості комунікативної компетентності учнів експериментальної групи виріс більш ніж у 3 рази (10% до 35%) і в результаті перевищують аналогічні показники здобувачів початкової освіти контрольної групи майже в 1,5 рази (35% до 25%); показники достатнього рівня в учнів експериментальної групи збільшилися в 2 рази (20% до 40%) і перевищують аналогічні показники учнів КГ у на 10 % (40% до 30%); початковий рівень сформованості комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти експериментальної групи знизився протягом дослідження у 1,5 рази (від 40% до 15%) і однакові з аналогічними показниками здобувачів початкової освіти КГ.

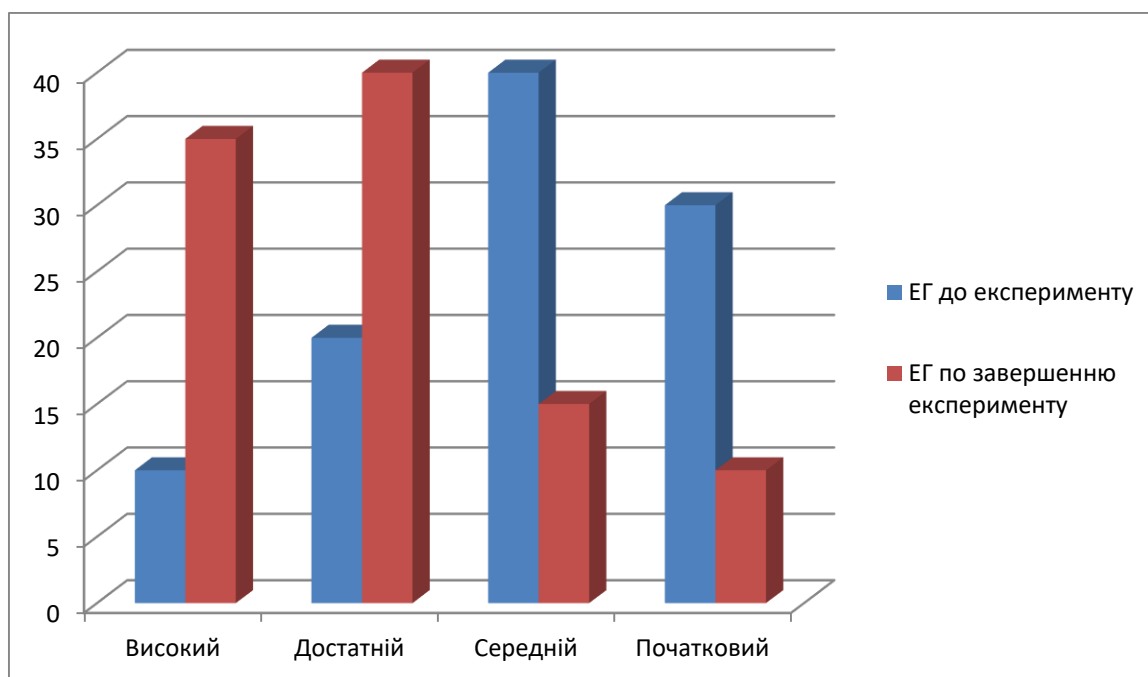

Рис. 2.4. Порівняльна гістограма результатів вхідного й заключного тестування здобувачів початкової освіти експериментальної групи

Сумарні показники високого і достатнього рівнів учнів експериментального класу складає 75%, тоді як в учнів контрольного класу аналогічні показники – 55%. Слід зауважити, що у здобувачів початкової освіти контрольної групи не спостерігається значно нижча динаміка рівнів комунікативної компетентності, очевидно це пояснюється недостатнім застосуванням інтерактивних методів на уроках української мови.

Якісний аналіз результатів контрольного тестування й спостережень за здобувачами початкової освіти експериментальної групи протягом дослідження демонструє зміни на краще у сформованості комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти ЕК.

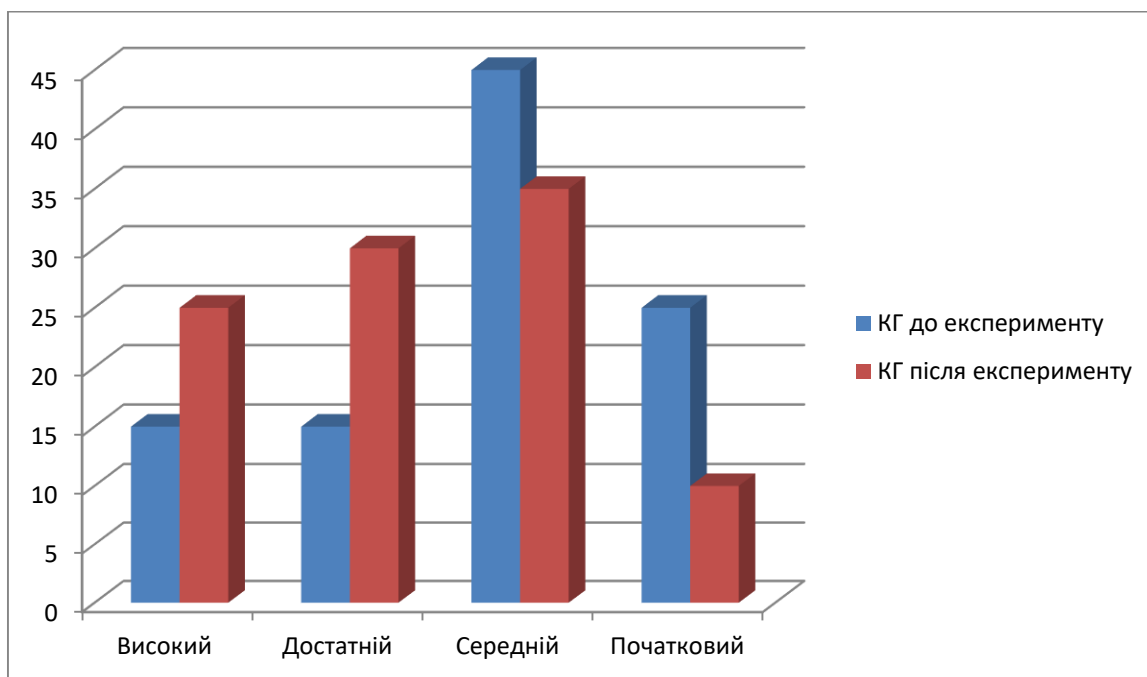

Рис. 2.5. Порівняльна гістограма результатів вхідного й заключного тестування здобувачів початкової освіти контрольної групи

Учні експериментальної групи з високим і достатнім рівнем сформованості комунікативної компетентності виявляють уміння застосовувати правила поведінки під час розмови і налаштовані на спілкування; виявляють готовність до контакту, прагнучи викликати активність партнерів, змінити пасивну поведінку, думки партнера, що протилежні власним, при цьому зберігають позитивний настрій, виявляючи здатність сприймати і розуміти партнера по спілкуванню. Учні експериментального класу після формувального впливу охоче йдуть на контакт, проводять рефлексію, застосовують на практиці отримані україномовні знання та комунікативні уміння. Отже, результати експерименту доводять позитивну динаміку формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами використання інтерактивних методів на уроках української мови.

На жаль ще залишилися 2 учні з низьким рівнем сформованості комунікативної компетентності, які не готові до спілкування, ще не можуть комунікувати, пасивні, але з ними в подальшому проводитиметься індивідуальна психологічна й розвивальна робота.

Висновки до другого розділу

Таким чином, кількісний та якісний аналіз результатів контрольного тестування учнів демонструє значні позитивні зміни у сформованості комунікативної компетентності учнів експериментального класу, що надає можливість зробити висновки про ефективність методики застосування інтерактивних методів на уроках української мови, як засобу формування комунікативної компетентності молодших школярів.

За результатами спостережень за роботою вчителів експериментального класу можна зробити висновок, що значно змінилися усвідомлення ними

цілей і завдань формування комунікативної компетентності молодших школярів; вчителями вироблено вміння творчо та науково обґрунтовано підходити до вирішення педагогічних проблем, застосовуючи досвід використання інтерактивних методів.

Працюючи над проблемою використання інтерактивних методів як засобу формування комунікативної компетентності учнів, ми переконалася, що саме на уроці української мови з використанням інтерактивних технологій, виконанні індивідуального чи групового завдання розпочинається невимушене спілкування молодшого школяра з однолітками, групою, вчителем, саме в процесі виконання інтерактивного завдання й виникає взаєморозуміння між співрозмовниками.

Завдяки застосуванню інтерактивних ігор, вправ, завдань на уроках української мови нам вдалося залучити пасивних учнів до систематичної розумової, мовленнєвої праці, дати змогу дитині відчувати успіх, повірити в свої сили, навчати без примусу й у той же час певним чином сформувати комунікативну людину – не скуту, яка вільно висловлюється та налагоджує комунікативні контакти і прагне спілкуватися з дорослими й однолітками.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови інтерактивними методами показав, що формування комунікативної компетентності молодших школярів було й є актуальною проблемою педагогічної та психологічної науки, що дозволило зробити наступні висновки.

1. Виявлено стан дослідження проблеми у педагогічній, психологічній і лінгводидактичній літературі. З'ясовано, що проблема формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти широко репрезентована в науковій літературі, спадщині видатних українських та зарубіжних педагогів, психологів та діячів освіти, які визначили основні поняття, на які потрібно спиратися при побудові системи формування гармонійно розвиненої, комунікативної особистості молодшого школяра в сучасних умовах реформування освіти в Україні. Уточнено основні поняття: «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетентність», «комунікативні уміння», «мовленні уміння». Компетентність здобувачів початкової освіти є результатом систематизованої навчальної діяльності, що виражається в активному оволодінні системою знань, а також здатності використовувати її з метою пізнання навколишньої діяльності і розв'язання проблем, що виникають у практичній діяльності.

2. Визначено сутність, зміст, завдання, структуру й особливості формування комунікативної компетентності учнів початкових класів. Визначено, що зміст методики вивчення української мови в сучасній початковій школі необхідно визначати із врахуванням комунікативного підходу, який передбачає активну участь молодших школярів в освітньому процесі, де особливого значення набувають саме комунікативні вміння, що належать до різних видів мовленнєвої діяльності.

У магістерській роботі теоретично обґрунтовано важливість формування комунікативної компетентності молодших школярів. Комунікативна компетентність учнів молодших класів є інтегративним особистісним утворенням, яке забезпечує встановлення і підтримку контактів з іншими людьми для передачі певної інформації, базуючись на знаннях про етичні норми спілкування та ціннісному ставленні до них.

Установлено, що комунікативна компетентність є структурним феноменом, що містить як складові цінності, мотиви, установки, так і соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння й навички. Формування комунікативної компетентності забезпечується лише комплексним розвитком усіх її складників. Сутністю комунікативної спрямованості навчання рідної мови є формування в здобувачів початкової освіти умінь розв'язувати комунікативні завдання з метою оволодіння спілкуванням, що сприяє формуванню мовної особистості.

3. Висвітлено шляхи застосування на уроках української мови інтерактивних технологій як засобу формування комунікативної компетентності молодших школярів у практиці початкової школи. Методика використання інтерактивних методів на уроках української мови, як засобу формування

комунікативної компетентності молодших школярів складає єдність таких основних структурних елементів – когнітивного, емоційного й поведінкового та передбачає застосування комунікативних і інтерактивних методів: кооперативного навчання; колективно-групового навчання; ситуативного моделювання; технології опрацювання дискусійних питань з використанням відповідних інтерактивних технологій, вправ та ігор.

Методику впроваджено в освітній процес вивчення української мови експериментального класу (3-го класу); розроблено критерії і показники сформованості комунікативної компетентності учнів сучасної початкової школи, визначено наявні рівні сформованості комунікативної компетентності в учнів 3-х класів до і після формувального впливу; здійснено анкетування вчителів з метою виявлення факторів, які впливають на ефективність формування комунікативної компетентності молодших школярів; систематизовано і оформлено результати дослідження після формувального впливу.

4. Експериментально доведено ефективність методики використання на уроках української мови інтерактивних методів як засобу формування в учнів комунікативної компетентності. Якісний аналіз результатів контрольного тестування та спостережень протягом дослідження демонструє зміни на краще у сформованості комунікативної компетентності в учнів експериментального класу, які виявляють уміння культурної і правильної комунікативної поведінки, готовність до контакту, співпраці на засадах взаєморозуміння та емпатії; переконуючи співрозмовника, зберігають позитивний настрій, переконуючи партнера; охоче йдуть на контакт, проводять рефлексію, застосовують на практиці отримані україномовні знання та комунікативні уміння.

Отже, результати проведеної роботи доводять позитивну динаміку формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови інтерактивними методами, що надає можливість зробити висновки про ефективність інтерактивних методів, як засобу формування комунікативної компетентності молодших школярів в процесі вивчення української мови.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї багатогранної проблеми. Перспективою подальшого дослідження може стати розробка експериментальної моделі формування комунікативної компетентності молодших школярів іншими засобами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадер В. Удосконалення мовленнєвого розвитку молодших школярів. *Педагогіка і психологія*. 2012. № 4. С. 8-12.
2. Бех І. Вивчення особистості молодшого школяра. *Початкова школа*. 2013. №3. С. 6-10.
3. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik для вчителя. К.: Плеяди, 2017. 206 с.
4. Бібік Н., Вашуленко М., Мартиненко В. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. К.: Педагогічна думка, 2014. 346 с.
5. Бірюк Л. Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів: лінгводидактичні основи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. № 42. 2015. С. 156-162.
6. Бірюк Л. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і технології: монографія. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2009. 317 с.
7. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Укл. і голов. ред. В. Бусел. Львів: Слово, 2018. 1440 с.
8. Варзацька Л. Активізація мовленнєвої діяльності молодших школярів. *Початкова школа*. 2012. № 2. С. 12-14.
9. Васильєва О. Критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів. *Педагогічний альманах: Збірник наукових праць*. Херсон: Херсонська академія неперервної освіти, 2013. Вип. 20. С. 16-22.
10. Васильєва О. Сучасний стан проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Використання інтерактивних технологій навчання в мовній освіті молодших школярів: матеріали II Регіонального науково-практичного семінару, (3-4 берез. 2016 р.)* Херсон,

2013. С. 154–157.

11. Вашуленко М. Українська мова і мовлення у початковій школі: методичний посібник. К.: Освіта, 2018. 400 с.

12. Вишник О. Розвиток комунікативної компетентності молодших школярів у процесі використання фразеологічного словника. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Серія: Педагогіка і психологія. 2014. Вип. 46. Ч 3. С. 32-37.

13. Гончарук О. Інтерактивні технології в початковій школі. Харків: Майдан, 2015. 128 с.

14. Горіянова В. Розвиток мовленнєвих компетенцій молодших школярів. Херсон: РІПО, 2018. 22 с.

15. Гудзик І. Компетентнісно орієнтоване навчання мови у початкових класах. Харків: Школа, 2016. 144 с.

16. Давиденко В. Використання інтерактивних прийомів навчання на уроках у початкових класах. *Початкова школа*. 2014. №1. С. 17-18.

17. Дмитренко К., Семиволос О. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: методичний посібник. Харків: Основа, 2018. 119 с.

18. Добрович А. Вчителю про психологію і психогігієну спілкування. Харків: Ранок, 2018. С. 89-120.

19. Дубовик С. Фонетичні аспекти культури мовленнєвого спілкування молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. № 6. С. 3-6.

20. Єрмоленко С. Формування комунікативної компетенції в лінгводидактиці. *Початкова школа*. 2013. № 6. С 33-37.

21. Жуков Ю., Петровська Л., Растянников П. Діагностика і розвиток компетентності у спілкуванні. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 104 с.

22. Збірник нормативно-правових документів з освіти. Серія: Початкова освіта. (Державний стандарт початкової загальної освіти, Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України XXI ст., Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. Опис

ключових змін до оновлених програм початкової школи. Сайт Міністерства освіти і науки України. та ін.). Харків: Школа, 2021. 547 с.

23. Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи Додаток до наказу МОН України від 19.08.2016 №1009

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/pochatkova/vymogy-do-kontorlyu-ta-otsinyuvannya.pdf>

24. Орієнтовні вимоги до оцінювання навчальних досягнень та методичних рекомендацій до оновлених програм Лист МОН України від 17.08.2016 №1/9-437

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/pochatkova/opys-zmin-do-vymog-otsinyuvannya.pdf>

25. НАКАЗ 19.08.2016 № 1009 Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 № 1222 https://zakononline.com.ua/documents/show/971_730349

26. МОН України МОН України від 17.08.2016 № 1/9-437 Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах <https://mon.gov.ua/ua/npa?params=&&key=&from=17.082016&to=&num=1/9-437&category=10&tag>

27. Каніщенко А., Ткачук Г. Українська мова з методикою навчання в початкових класах: інтегрований курс. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 264с.

28. Караман С., Плющ М. Сучасна українська літературна мова. Львів: Думка, 2018. 560 с.

29. Киричук О. Формування в учнів соціально-комунікативної активності. Львів: Слово, 2018. 428 с.

30. Коваль Г. Методика навчання української мови. Тернопіль: Астон, 2018. 232 с.

31. Когут О. Інноваційні технології навчання української мови і літератури: посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2019. 206 с.

32. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці. *Початкова школа*. 2014. №9. С. 5-7.

33. Корніяка О. Діагностика комунікативної компетентності молодших школярів: тести. *Початкова школа*. 2020. № 5-6. С. 39-41.
34. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Львів: Академія, 2017. 608 с.
35. Кульневич С., Лещинський В. Вчимося управляти собою та дітьми: педагогічний практикум. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 752 с.
36. Кучерук О. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2016. 420 с.
37. Леонтьєв О. Мова, мовлення і мовленнєва діяльність. Львів: Академія, 2017. 324 с.
38. Лурія О. Мова та свідомість. Львів: Академія, 2017. 320 с.
39. Лухтай Л. Нестандартний урок. *Початкова школа*. 2012. № 3-4. С. 31-32.
40. Мазур Є. Сто комунікативних сходинок до мовленнєвої компетентності. *Початкова школа*. 2017. № 1. С. 18-22.
41. Максименко Н., Качак Т. Технології вивчення предметів галузі «Мова і література» в початковій школі: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Типовіт, 2015. 100 с.
42. Марецька Н. Компетенція чи компетентність: що ми формуємо у молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. №7. С. 7-10.
43. Мелешко Л. Навчальна гра як засіб розвитку комунікативних здібностей учнів на уроках української мови. *Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури*. Вип. №12. Ч. I. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 150-158.
44. Мельничайко В. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови: посібник для вчителя. Харків: Майдан, 2017. С. 3-16.
45. Можасєва О. Формування і розвиток основних компетентностей особистості в початковій школі. *Початкова освіта*. 2019. №32. С. 12-14.
46. Моніторинг та оцінювання якості освіти: навчально-методичний

- посібник до курсу / авт.-упоряд. І. В. Єгорова. Івано-Франківськ, 2021. 141 с.
47. Мудрик А. Спілкування як фактор виховання школярів. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 110 с.
48. Наумчук М. Сучасний урок української мови в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 180 с.
49. Овчарук О. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Львів: Світ, 2012. 112 с.
50. Пентилюк М. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. К.: Освіта, 2012. 256 с.
51. Петровська Л. Компетентність у спілкуванні: соціально-психологічний тренінг. Харків: Школа, 2019. 216 с.
52. Педагогічна практика – основа фахової вправності майбутнього вчителя-словесника. Колективна монографія / За редакцією Г. П. Кузнецової. Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2013. С.123-164.
53. Підласий І. Як підготувати ефективний урок. К.: Освіта, 2013. 257 с.
54. Пінчук І. Методика формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. праць*/Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка; гол. ред. Г. І. Сотська. Вип. 21. Київ, Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020 с. 168-178.
55. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій. *Початкова школа*. 2014. №10. С. 8-10.
56. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Початкова школа*. 2013. № 1. С. 65-69.
57. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. К.: А.С.К., 2014. 192 с.
58. Пономарьова К. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. К.: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

59. Потебня О. Сучасний погляд. Харків : Майдан, 2016. 224 с.
60. Родигіна І. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. *Бібліотека журналу «Управління школою»*. 2016. Вип. 8. С. 179-185.
61. Савченко Л. Формування комунікативної компетентності молодших школярів. URL: <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/formuvannya-komunikativnoyikompetentnosti-molodsh-2.html/2016> (Дата звернення 12. 12. 2022).
62. Селевко Г. Компетентності та їх класифікація. *Початкова школа*. 2020. № 3. С. 10-15.
63. Симоненко С. Структурні компоненти категорії «комунікативна компетентність». Сучасна германістика: теорія і практика: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дніпро, 15-16 листопада 2017 р.). Дніпро, 2017. С.81-82.
64. Славова В. Формування і розвиток комунікативної компетентності молодших школярів. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/34538 (Дата звернення 03.02.2022).
65. Собко В. Компетентнісний підхід у системі вивчення частин мови у початковій школі. *Вісник ГНПУ імені Олександра Довженка*. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 2. С. 203-211.
66. Смілянець С. Комунікативна компетентність учнів. Використання інтерактивних вправ для формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Початкова освіта*. 2017. № 9. С. 14-19.
67. Стадник В. Культура мовлення: формування уявлення про культуру мовлення і культуру спілкування. *Розкажіть онуку*. 2013. №14-15. С. 33-39.
68. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів: 1-4 класи (оновлена). <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
69. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1-2 клас <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy->

[1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf)

70. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1-2 клас <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf>

71. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf>

72. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan.pdf>

73. Федоренко Ю. Виявлення рівня розвитку комунікативних здібностей. *Початкова школа*. 2012. № 8. С. 2-5.

74. Юрченко В. Формування в учнів комунікативної компетентності – важливе завдання початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 4 (133). С. 59-62.

75. Ярмаченко М. Педагогічний словник. Львів: Світ, 2017. 516 с.

76. Ярмаченко М., Калениченко Н. Питання освіти та виховання у педагогічній спадщині (Л. Булаховський, К. Голобородько, Б. Головін, В. Горецький, О. Джежелей, С. Дорошенко, В. Науменко, Е. Печерська, О.Савченко, І. Синиця, І. Срезневський, М. Стельмахович, В. Сухомлинський та ін.): хрестоматія. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2015. 410 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методики визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності в учнів обох класів

Методика «Діалог за словесно описаною ситуацією мовлення».

Мета: визначення сформованості рівня уміння вести діалог. Матеріал: бланк спостережень, ситуація мовлення, словесно описана вчителем.

Процедура виконання: учням надають завдання створити діалог за запропонованою мовленнєвою ситуацією. Вчитель задає схему висловлювання, а учні розподіляють ролі й заповнюють цю мовленнєву схему особистим змістом.

Ситуація мовлення.

Уявіть собі, що ви прийшли у книгарню купити в подарунок товаришу цікаву книгу. Подумайте, про що б ви запитали чи попросили продавця.

Приклад діалогу:

Учень: Покажіть, будь ласка, книжку «Українські вірші»

Продавець: Будь ласка.

Учень: Дозвольте подивитися ще книжку «Легенди старовини».

Продавець: Будь ласка, подивись.

Учень: Скільки вона коштує?

Продавець: п'ятдесят гривень.

Учень: Чи можна розглянути ближче книжку «Українські народні казки»?

Продавець: Можна.

Учень: А ця книжка скільки коштує?

Продавець: Сто гривень.

Учень: Загорніть, будь ласка, ці дві книжки. Я їх куплю.

Показники рівня виконання завдання.

Високий рівень виконання завдання. Учень швидко включається в діалог, демонструє високу культуру спілкування, вміння уважно й доброзичливо слухати співрозмовника, висловлює не лише свою думку з приводу предмета розмови, а й зіставляє різні погляди на той самий предмет. Обсяг і мовленнєве оформлення діалогу відповідає нормам.

Середній рівень виконання завдання. Учень самостійно складає діалог, обсяг якого відповідає нормам; додержується правил поведінки в розмові, мовленнєвого етикету в діалозі (висловлює схвальне ставлення до сказаного або ввічливо не погоджується із співрозмовником); уміє формулювати доречно запитання і коротко, чітко відповідати на запитання. У діалозі можуть траплятися відхилення від теми, порушення логічного зв'язку між деякими репліками; в оформленні реплік учень може припускатися окремих мовленнєвих помилок.

Початковий рівень виконання завдання. Учень складає діалог, який за обсягом наближається до норми, доречно користується усталеними виразами, властивими для ввічливої бесіди, додержується правил поведінки в розмові. У діалозі можуть бути відхилення від теми, порушення логічного зв'язку між репліками, може не бути вступної та підсумкової реплік. Інтонація, добір слів, побудова речень потребують корекції

Методика «Застосовування правил поведінки під час розмови».

Мета: визначення рівня сформованості уміння регулювати емоційний стан в навчальній взаємодії.

Матеріал: бланк спостереження за учнями третіх класів, що вели щоденник спостережень, ситуація мовлення, словесно описана вчителем.

Процедура виконання: учням надають завдання створити розмову за запропонованою мовленнєвою ситуацією. Вчитель задає схему висловлювання, а учні розподіляють ролі й заповнюють цю мовленнєву схему особистим змістом. Учням третіх класів запропонували вести щоденник своїх вражень, переживань та їх оцінок. Це означало спілкування з самим собою, самопізнання. Можна було виносити свої жалі та радощі на обговорення (спілкування) зі щирими доброзичливими товаришами. Згода чи незгода їх з думками того, хто вів щоденник вражень, допоможе подолати внутрішні сумніви, розгубленість, конфлікт.

Ситуація мовлення.

Уявіть, що ви граєте в м'яч зі своєю подругою. Під час гри трапилася непередбачувана ситуація. Розіграйте ситуацію мовлення, у якій учасники розмови поводити себе так, що непередбачувана подія не перетворилася на неприємність.

Приклад діалогу під час гри в м'яч.

Оксана: Привіт, Тетянка!

Тетяна: Привіт, Оксано!

Оксана: Ось мій м'яч. Подобається?

Тетяна: Так. Не пам'ятаю його в тебе. Звідки він?

Оксана: Мені тато подарував його на День народження.

Тетяна: Пограймо?

Оксана: Із задоволенням!

Тетяна: Лови швидше!

Оксана: Ловлю! Відбила! Тепер ти лови!

Тетяна: Ловлю! Ой, пробач мені, що він впав в калюжу.

Оксана: Нічого, навчисься! Я не ображаюся.

Тетяна: Правда? Ти справжня подружка.

Оксана: Ти теж. С тобою весело й цікаво.

Тетяна: В мене ніколи не було таких подружок.

Оксана: В мене теж. Ідемо до мене пити чай, поки м'яч висохне.

Тетяна: Ходімо!

Показники рівня виконання завдання.

Уміння застосовувати правила поведінки під час розмови вважали сформованими *на високому рівні*, якщо учень був налаштований на спілкування; виявляв готовність до контакту; бажання викликати активність партнерів; здатність сприймати і розуміти. прагнення змінити поведінку, думки партнера; зберігав позитивний настрій.

Уміння застосовувати правила поведінки під час розмови вважали сформованими *на середньому рівні*, якщо учень частково був налаштований на спілкування; не завжди виявляв готовність до контакту; був байдужий до активності партнерів; не виявляв прагнення змінити поведінку, наміри, думки партнера, але зберігав позитивний настрій.

Уміння застосовувати правила поведінки під час розмови вважали сформованими *на початковому рівні*, якщо учень не був готовий до спілкування, не зміг показати себе з кращого боку, його пасивність була сприйнята партнерами як недолік.

Анкетування учителів початкової школи

Застосування інтерактивних методів навчання в практиці роботи НУШ

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Ваше місце роботи _____

1. Як часто в своїй роботі ви користуєтесь інтерактивними методами?

- не користуюся
- рідко користуюся
- часто користуюся
- дуже часто користуюся

2. Яким саме методам ви надаєте перевагу?

- Фронтальні
- Групові
- Інший варіант (вказати) _____

3. В яких класах доцільно використовувати групову роботу?

4. На якому етапі уроку ви рекомендуєте використовувати "Мозковий штурм"?

- На початку уроку
- В середині уроку
- В кінці уроку

5. У якому класі ефективним можна вважати метод "дискусія»?

- Перший клас
- Другий клас
- Третій клас
- Четвертий клас

6. Чи доцільно використовувати метод "fish-bone" на уроках іноземної мови?

- Так
- Ні

7. За якими критеріями ви підбираєте інтерактивні вправи?

- Доцільність
- Дружні стосунки
- Психологічна готовність
- Уміння співпрацювати в групі
- Уподобання учнів

8. Які труднощі виникають у вас при використанні інтерактивних вправ на уроці?

9. Якою мірою використання інтерактивних методів допомагає створенню позитивної атмосфери класного колективу та взаємин учнів з учителем?

- Не допомагає
- Частково допомагає
- Дуже допомагає

10. Інтерактивне навчання сприяє...

- розвитку критичного мислення
- розкриттю творчих можливостей
- спрямуванню пізнавальної активності
- формуванню комунікативної компетентності

Додаток В

Результати тестування учнів обох груп на констатувальному етапі дослідження

Таблиця 1

Результати тестування учнів 3-А класу

№	Прізвище, ім'я учня	№ завдання									Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Андрієвська Марина Дмитрівна	0	0	-	-	0	-	-	-	-	П
2	Андрієвський Артем Дмитрович	++	++	+	+	+	++	++	+	++	В
3	Андрущенко Поліна Вадимівна	0	0	-	-	0	0	0	-	0	С
4	Балаш Анастасія Іванівна	0	0	-	0	-	0	-	0	0	С
5	Балаш Леонела Іванівна	-	0	0	0	0	-	0	0	-	С
6	Гармата Марія Олегівна	+	+	0	+	+	+	0	+	+	Д
7	Гелевера Данило Володимирович	0	0	0	0	0	0	-	0	-	С
8	Глухоман Євгеній Євгенійович	0	0	0	0	-	+	0	0	0	С
9	Горбань Микола Ігорович	++	+	+	+	++	+	++	++	++	В
10	Горухін Артем Олександрович	0	0	0	-	-	-	-	-	0	П
11	Єрмолаєва Наталія Олександрівна	++	++	+	++	++	+	+	++	++	В
12	Кравець Діана Віталіївна	0	-	0	-	0	0	0	0	-	С
13	Кукоба Валерія Павлівна	0	-	-	-	-	0	0	0	-	П
14	Матвєєнко Микола Павлович	+	+	+	0	0	+	+	+	0	Д
15	Нерознак Владислав Олександрович	+	+	+	0	0	0	+	+	+	Д
16	Потапчук Назар Миколайович	0	0	-	-	0	-	-	-	-	П
17	Саглай-Яремич Адріана Валеріївна	0	0	-	0	-	0	0	-	0	С
18	Синенко Валерія Ярославівна	0	0	-	-	0	0	0	-	0	С
19	Скиба Вікторія Артурівна	-	0	-	0	-	0	-	-	0	П
20	Федик Дар'я Олександрівна	-	0	0	0	0	-	0	0	-	С

Таблиця 2

Результати тестування учнів 3-Б класу

№	Прізвище, учня	ім'я	№ завдання									Рівень
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Васильченко Владислав Сергійович		0	0	-	-	0	0	0	-	0	С
2	Гуленко Сергіївна	Анна	++	++	+	++	+	++	++	+	+	В
3	Десятник Валентинівна	Наталія	0	0	-	-	0	0	0	-	0	С
4	Капля Євгенівна	Софія	-	0	-	0	-	0	-	-	0	П
5	Каюк Владиславович	Денис	-	0	0	0	0	-	0	0	-	С
6	Кріт Неля Ігорівна		++	+	++	++	++	+	++	+	+	В
7	Кукоба Павлович	Анатолій	0	0	-	0	0	0	-	0	-	С
8	Максименко Андріївна	Поліна	+	+	0	0	+	+	0	+	+	Д
9	Марченко Олександрівна	Дарина	++	++	+	++	++	++	++	+	++	В
10	Мельников Володимирович	Олексій	++	++	++	++	+	+	+	++	++	В
11	Мушка Валерійович	Владислав	0	+	0	0	0	+	+	+	+	Д
12	Прокопенко Русланівна	Каріна	0	-	0	-	0	0	-	0	-	С
13	Ровжа Миколаївна	Моніка	0	-	0	-	-	0	0	0	-	П
14	Роман Сергійович		0	-	-	0	-	0	0	0	0	С
15	Федоров Сергійович	Руслан	+	+	+	+	0	0	0	+	+	Д
16	Циб Олександрівна	Марія	0	0	-	-	0	-	-	-	0	П
17	Цимбал Олександрівна	Богдана	0	0	-	0	-	0	0	-	0	С
18	Шевченко Тарасович	Владислав	0	0	-	-	0	0	0	-	0	С
19	Шкиря		-	0	-	0	-	0	-	-	0	П
20	Яремич Олегівна	Юлія	-	0	0	0	0	-	0	0	-	С

Позначення у таблиці: «-» – початковий рівень (П); «0» – середній рівень (С); «+» – достатній рівень (Д); «++» – високий рівень (В).

Результати тестування учнів експериментального і контрольного груп на прикінцевому етапі дослідження

Таблиця 3

Результати тестування учнів експериментального класу на прикінцевому етапі дослідження

№	Прізвище, ім'я учня	№ завдання									Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Андрієвська Марина Дмитрівна	0	0	-	-	0	-	0	0	0	С
2	Андрієвський Артем Дмитрович	++	++	++	++	+	++	++	+	++	В
3	Андрущенко Поліна Вадимівна	0	0	+	+	0	+	0	+	+	Д
4	Балаш Анастасія Іванівна	0	+	+	0	+	+	+	0	0	Д
5	Балаш Леонела Іванівна	+	+	0	0	0	+	+	+	+	Д
6	Гармата Марія Олегівна	+	++	++	+	+	++	++	+	++	В
7	Гелевера Данило Володимирович	0	+	+	0	0	+	+	+	+	Д
8	Глухоман Євгеній Євгенійович	0	0	0	+	+	+	0	+	+	Д
9	Горбань Микола Ігорович	++	+	+	+	++	+	++	++	++	В
10	Горухін Артем Олександрович	0	0	0	-	-	-	-	-	0	П
11	Єрмолаєва Наталія Олександрівна	++	++	+	++	++	++	++	++	++	В
12	Кравець Діана Віталіївна	+	+	0	+	+	0	0	+	+	Д
13	Кукоба Валерія Павлівна	0	-	0	0	-	0	0	0	-	С
14	Матвеєнко Микола Павлович	+	+	++	++	++	++	+	++	++	В
15	Нерознак Владислав Олександрович	+	+	++	++	++	++	+	++	++	В
16	Потапчук Назар Миколайович	0	0	-	-	0	-	-	-	-	П
17	Саглай-Яремич Адріана Валеріївна	0	0	-	0	-	0	0	0	0	С
18	Синенко Валерія Ярославівна	+	+	+	+	0	0	+	+	0	Д
19	Скиба Вікторія Артурівна	0	0	-	0	-	0	-	-	0	С
20	Федик Дар'я Олександрівна	+	+	0	0	+	+	0	+	+	Д

Таблиця 4

Результати тестування учнів контрольного класу на прикінцевому етапі дослідження

№	Прізвище, ім'я учня	№ завдання									Рівень
			2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Васильченко Владислав Сергійович		0	-	-	0	0	0	-	0	С
2	Гуленко Анна Сергіївна	+	++	+	++	+	++	++	+	+	В
3	Десятник Наталія Валентинівна		0	-	-	0	0	0	-	0	С
4	Капля Софія Євгенівна		0	-	0	-	0	-	-	0	П
5	Каюк Денис Владиславович		+	0	0	+	+	0	+	+	Д
6	Кріт Неля Ігорівна	+	+	++	++	++	+	++	+	+	В
7	Кукоба Анатолій Павлович		0	-	0	0	0	-	0	-	С
8	Максименко Поліна Андріївна		+	0	0	+	+	0	+	+	Д
9	Марченко Дарина Олександрівна	+	++	+	++	++	++	++	+	++	В
10	Мельников Олексій Володимирович	+	++	++	++	+	+	+	++	++	В
11	Мушка Владислав Валерійович		+	0	0	0	+	+	+	+	Д
12	Прокопенко Каріна Русланівна		-	0	-	0	0	-	0	-	С
13	Ровжа Моніка Миколаївна		-	0	-	-	0	0	0	-	П
14	Роман Сергійович		-	-	0	-	0	0	0	0	С
15	Федоров Руслан Сергійович		+	+	+	0	0	0	+	+	Д
16	Циб Марія Олександрівна		0	-	-	0	-	-	-	0	П
17	Цимбал Богдана Олександрівна		0	-	0	-	0	0	-	0	С
18	Шевченко Владислав Тарасович		0	-	-	0	0	0	-	0	С
19	Шкиря		0	-	0	-	0	-	-	0	П
20	Яремич Юлія Олегівна		0	0	0	0	-	0	0	-	С

УРОК 1. Я ВИВЧАЮ УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Мета: розвиток здатності спілкуватися українською мовою; формування комунікативної компетентності, шанобливого ставлення до культурної спадщини; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду; розвиток потреби самопізнання і самовдосконалення; навички письма, співпраці та культури командної роботи; виховання поваги до державної мови.

Учні: створюють самостійне письмове висловлювання; обговорюють письмові роботи; поширюють речення різ ними членами відповідно до комунікативної стратегії; обговорюють усні повідомлення в парі/групі для пошуку додаткових аргументів або спростування наведених; передають зміст повідомлення за допомогою схем; висловлюють своє ставлення до усного повідомлення; добирають відповідну інформацію з різних джерел.

Тип уроку: вступний урок.

Обладнання: індивідуальні картки для роботи в парах.

Кольорові слова уроку: мова, держава, Україна, державна мова.

Перебіг уроку

1. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Ранкова зустріч з книгою

Сьогодні ми розпочинаємо новий маршрут для пізнання світу. І допоможе нам у цьому те, про що йдеться в цій загадці. Відгадайте, будь ласка.

*Щоб нових знань набратися,
до нього слід звертатися.
Хоч він завжди мовчить,
та розуму нас вчить.*

- Це ПІДРУЧНИК!

- Підручник з української мови та читання для учнів 3 класу.

Діти стають у коло. Передають один одному підручник. По черзі даючи характеристику предмету іменником, прикметником, дієсловом.

(книга, навчальна, розповідає, предмет, жовтий, пояснює, підручник, ілюстрований, показує...)

З цією книгою ми продовжимо подорож Країною Знань. Вивчаючи рідну мову, ми зможемо опанувати всі навчальні завдання на різних уроках.

2. Ознайомлення зі змістом підручника

- Вивчати українську мову в 3-му класі нам допоможе підручник «Українська мова та читана Інни Большакової та Марії Пристінської. Розгляньте обкладинку. форзац. Яні символи нашої держави розміщено на перших сторінках? Що ви про них знаєте?

- Прочитайте на екрані тему сьогоднішнього уроку: «Я вивчаю українську мову». Як можна вивчати українську мову? (**Прийом «Коло думок.»**)

3. Слухаємо Гімн України

(https://youtu.be/Wx7v0_480E)

Співаємо Державний Гімн України разом.

4. Читаємо звернення авторів підручника

- Що для вас є важливим у зверненні? Які слова, речення?

5. Розглядаємо умовні знаки підручника/робочого зошита

- Чи зустрічали ви такі знаки? Де? Навіщо вони потрібні? Що означає кожне позначення?

- Розгляньте умовні знаки у робочому зошиті. Він також вам стане у пригоді.

- Упродовж третього класу підручник «Українська мова та читання» буде вашим другом і порадиником. Він допоможе вам пізнати таємниці та секрети рідної мови. У пригоді вам стануть знання і вміння, що ви набули у 2-му класі. Партнерська співпраця допомагатиме у пошуках істини, розв'язуванні мовних завдань, дослідженні мовних явищ. Українська мова, як джерельна вода, буде нас лікувати, оздоровлювати і надихати, сприятиме розвитку творчості.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Введення в тему «Мова і мовлення»

1) Читання тексту про українську мову (с. 6).

2) Списування речень у робочому зошиті (вправа 1, с. 2)

2. Робота зі словами. «Щоденні 5»

Стіна слів: *мова, держава, Україна.*

Прочитати і пояснити значення. Об'єднати слова у словосполучення.

Зразок: українська мова, державна мова.

- Яка наша мова? (Вправа 1. с. 6.)

- Продовжте речення (робочий зошит, вправа 2. с. 1).

Калинова українська мова; барвінкова українська мова, солов'їна українська мова.

3. Робота з картою України. С.6 в.1

Групова робота.

Об'єднайтесь у групи за кольорами смайликів на ваших робочих місцях.

Виберіть слова на карті, що відповідають кольору ваших смайликів які, на думку учнів вашої групи, найточніше характеризує нашу мову. Поясніть друзям, чому саме це слово вибрали.

Зараз наша мова, як і вся Україна, весь народ переживає складні часи. Війна сколихнула нашу свідомість і примусила підтвердити нашу національну ідентичність, нашу силу і незламність, віру в наші Збройні сили і в перемогу. Які нові слова тепер стали асоціюватися з поняттям *рідна мова*?

4. «Асоціативний куш»

Якими словами ви б хотіли доповнити написане?

(патріотична, самостійна, героїчна, необхідна, об'єднувальна...)

Рідна мова

4. Хвилинка відпочинку

«Ой, у лузі червона калина...»

5. Списування

Вправа 2, с. 7.

- Яку інформацію отримали?

6. Прийом «Займи позицію»

Так/я це знав Ні/я не знав цього Мені дещо було відомо

- На що потрібно було звернути увагу, записуючи речення? (Правопис великої букви.) Яку інформацію ви ще бажаєте додати? (З великої букви пишуться...)

Вправа 4 с.7 Списати. Підкреслити слова, які називають дію.

Працюємо самостійно.

Взаємоперевірка визначення позитивних записів.

Обираємо результат виконаної роботи. Самооцінювання.

5. Письмо для себе

- Оберіть тему і запишіть свою думку. В. 3 с.7

Учні висловлюють своє ставлення до думок однокласників, додають додаткові аргументи.

ІІІ. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексійний аналіз

- Якщо нам потрібно відшукати інформацію, записати певне висловлювання, куди ми можемо звернутися? (До книги, до бібліотеки або відшукати в Інтернеті, інших джерелах.)

- Чи можете ви звернутися зараз до свого джерела (дитячі голівки: розум і пам'ять) і знайти там прислів'я про українську мову? (Диво калинове – Українська мова. Українська мова, як джерельна вода – лікує, оздоровлює, надихає.)

- Сьогодні ми взаємодіяли усно і письмово, читали і досліджували мовлення. Пояснювали..; записували... оцінювали..; слухали..; співали... шукали....

І , звичайно, розвивали своє мовлення. Усне і писемне, грамотне і охайне в зошитах. Використайте отримані знання при виконанні домашнього завдання.

2. Домашнє завдання

Вправа 3с.1 (зош.) Списати. Запам'ятати слова, які написали з великої букви.

Підготувати картку з прислів'ями про українську мову.

3. Вправа «Веселка»

Чи справилися ви з завданнями сьогоднішнього уроку? Чи здійснилися ваші очікування? Оцініть власну роботу кольоровим смайликом.

Урок 2.

«Місто Лексика» ЧАСТИНА МОВИ - ПРИКМЕТНИК ПОНЯТТЯ ПРО ПРИКМЕТНИК.

ВАЛЕНТИНА ПОЛИНОК «РІЗНОКОЛЬОРОВИЙ ДОЩИК»

Мета: формування предметних і ключових компетентностей, суспільних цінностей; сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь; розвиток уваги і творчого мислення, усного і писемного мовлення, навички співпраці та культури командної роботи: спостереження за граматичною функцією прикметників у мовленні;

збагачення духовного світу учнів через естетичне сприймання творів художньої літератури та медіапродуктів; виховання відповідальності, ціннісного ставлення до свого здоров'я.

Учні: взаємодіють усно/письмово, ставлять питання до слів: називають ознаки предметів; складають і записують речення за питаннями, виконують завдання за зразком, беруть участь у колективному обговоренні, висловлюють власні ставлення до змісту прослуханої інформації; опановують норми літературної вимови створюють усні/письмові повідомлення, описують свої емоції висловлюють свій погляд на предмет (тему, головну думку, висновки) порівнюють текст і вірш.

Тип уроку: урок формування компетентностей.

Обладнання: цеглинки.

Кольорові слова уроку: прикметник, шкарпетка, веселка.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

1. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Мотиваційна бесіда

- Сьогоднішній урок в розпочну а народного прислів'я «Любиш кататися люби і саночки возити!» Що це означає? Уявіть ясний зимовий сонячний день. Виблискує сніг за вікном. Настрій радісний. У вас канікули. Так і хочеться взяти санчата і гайнути з друзями на гору. І ось ви уже стрімко з'їжджаєте вниз. І знову піднімаєтесь угору. Вниз, угору, вниз, угору (імітація «ой, тяжко підніматись»). Та любиш кататись люби і саночки возити!... (Пояснення від учнів.)

- Наш народ дуже мудрий, надзвичайно спостережливий і кмітливий. Люди придумали багато цікавих прислів'їв. Ці добрі та повчальні крихти народної мудрості утворюють справжню скарбницю хороших порад, якими можуть користуватися і дорослі, і діти. Уроки української мови допоможуть вам зрозуміти зміст народної мудрості.

- Уявіть ситуацію. До вас мають приїхати гості, вам потрібно влаштувати свято. Що робити? (Підготуватися заздалегідь, прибрати в будинку, подбати про частування, придумати розваги, скласти програму свята тощо.) Тобто докласти певних зусиль. А після свята знову наводимо порядок у кімнаті, миємо посуд... Знову витрачаємо сили. От і виходить: любиш кататися люби і санчата возити.

Отже, це прислів'я застосоване до тих ситуацій, коли людині, щоб отримати щось хороше, потрібно попрацювати, витратити свої сили і час. Інакше кажучи: любиш відпочивати, люби і попрацювати. Не цурайся турбот, справ чи будь-якої праці, не перекладай своїх обов'язків на плечі інших. Учися брати відповідальність на себе.

Оберіть, яким із поданих висловів можна замінити це прислів'я сьогодні на уроці.

- Хочеш їсти калачі не сиди на печі.
- Щоб успіху в школі досягати, треба відповідально на уроках працювати.
- Маленька праця краща за велике безділля.
- Бджола мала, а й та працює.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

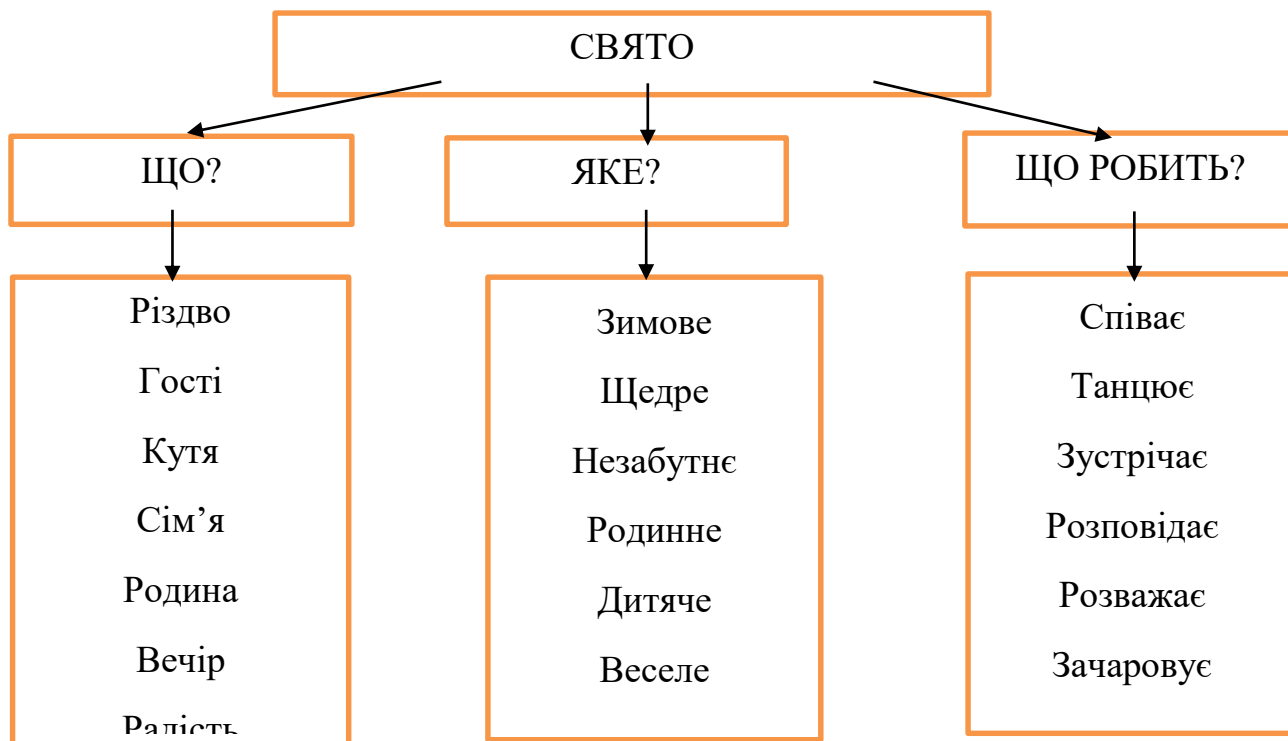
1. Вступне повторення

Мета: визначити рівень попередньої підготовленості учнів, що стосується теми; активізувати мислення учнів.

-Отже, щоб досягти успіху в навчанні, слід відповідально працювати на уроці. Готові? А зима принесла вам не тільки канікули, а й багато традицій та свят.

1) Прийом «Асоціативний кущ» (учні класу об'єднуються у три групи за рядами).

Завдання: охарактеризуйте словами «свято» відповідаючи на питання

-Яка з поданих груп слів допоможе нам описати предмет, додати кольорів, визначити емоції та настрої? Звісно, це ознаки предметів ПРИКМЕТНИКИ.

- Нумо уявимо, що прикметники зникли з нашої мови. Заплющте очі. Замисліться. Що може трапитись?

2) Взаємодіємо усно.

- Що вам найбільше подобається робити на канікулах узимку? Впевнена, що гуляти, кататися на санчатах, ліпити сніговика. А влітку? Гуляти, ловити сонячних зайчиків, танцювати під дощем. Кожна пора року красива і цікава. Якими словами ми опишемо красу? (Ознаками, прикметниками.) У нас за вінком зима. Назвіть прикметники зими.

Приєм «Синтез думок»

Називаємо ознаки зими з цеглинками (чарівна, сніжна, холодна, весела, морозна, святкова).

-Зима запрошує нас на прогулянку. Одягаємося за допомогою іменників (цеглинки): шапка, пальто/шуба, штани, валянки/зимові чоботи, рукавиці, шарф. А щоб не було так, як у босо-взутого сніговика, ми надягаємо на босі ноги що?.. Шкарпетки (акцент: не носки, в шкарпетки). Слово «шкарпетки» сьогодні у нас кольорове. Заплющте очі. Якого кольору ваші шкарпетки? Назвіть усі ознаки слова «шкарпетки»: чорні, теплі, вовняні, бавовняні, чоловічі, жіночі, тонкі, товсті, дешеві, дороговартісні....

2. Робота за підручником

- Розгляньте шкарпетки у підручнику на с. 6 (вправа 1). Покажіть шкарпетку. Ви всі показали однакові шкарпетки? Ні. Чому? Хто у вашій шкарпетці? (Учні озвучують.)

Я показав на червону шкарпетку. У червоній шкарпетці жабеня.

Я обрав оранжеву шкарпетку. В оранжевій шкарпетці кошеня.

- Визначте, як звуть тваринок за описом. Придумайте клички.

У жовтій шкарпетці чорне кротеня. У зеленій шкарпетці сіре мишеня. У голубій шкарпетці руде каченя. У синій шкарпетці коричневе щеня. У фіолетовій шкарпетці – жовте курча.

3. Взаємодіємо письмово

1) Записуємо назву і кличку тварини та її ознаку.

Котик Мушик (який?) вусатий, сіренький.

Жабка Жажа (яка?) зелена, мокра.

Повідомлення про прикметник (учні читають кольорову інформацію на с. 6). Нова інформація! Прикметник у реченні підкреслюємо хвилястою лінією.

2) Спостерігаємо/виявляємо досвід.

- Уважно розгляньте порядок кольорів шкарпеток. Де ви могли бачити такий порядок?

Запам'ятайте!

Уважно розгляньте порядок кольорів шкарпеток. (Перша буква у слові вказує на колір, речення підказує порядок кольорів веселки.)

Фантазуємо і створюємо!

Речення від учителя. *Чарівний оберіг життя зберіг гарну самотійну форму.*

Речення від учнів... *Чи Омелько жити зможе без своїх фантазій?*

Чапля обіцяла жабці з'їсти гарний стиглий фрукт.

Словосполучення: червоне сонце: оранжевий обрій, жовтий лимон, зелена трава, голубе небо, синє море, фіолетове чорнило.

3) Каліграфічна стежинка.

Ч ч О о Ж ж З з Г г С с Ф ф

4) Творча робота. Прийом «Сторітелінг» (з цеглинками).

- Придумайте казку, у якій звичні речі стали іншого кольору. Що б сталося?

4. Хвилинка відпочинку

Відеоролик «Райдуга»

5. Робота з текстом

Факти і думки. Вправа 2, с. 7

Перевіряємо правдиву і неправдиву інформацію.

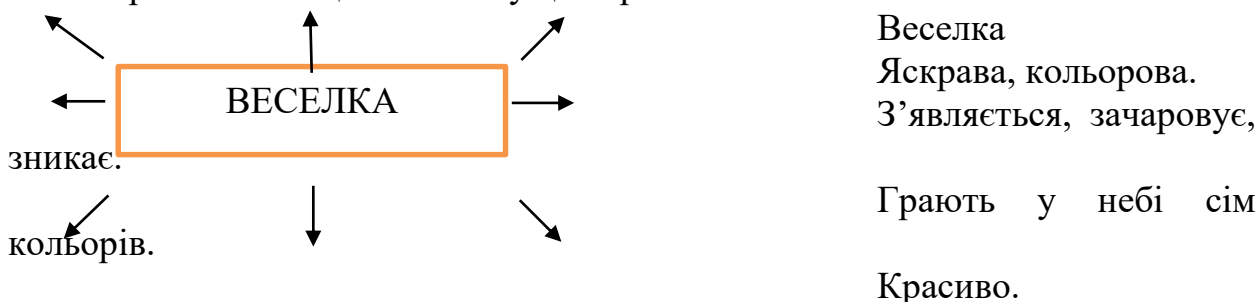
- Чи бачили веселку біля фонтану? Чому її можна побачити не лише після дощу, а і біля фонтанів? (Тому що випаровується вода, водяні краплі збираються у повітрі.)

Секрет ВЕСЕЛКИ: «Завжди в теплу пору року я з'являюся в протилежній стороні до сонця. Щоб побачити мене, станьте до сонечка спиною.»

Виконуємо завдання за зразком.

Складаємо сенкан «Веселка».

Прийом «Асоціативний куц із прикметників»

6. Застосовуємо набуті знання у практичних ситуаціях. Працюємо у робочому зошиті

1) Парна співпраця. Вправа 1, с. 1.

Читаємо речення і шукаємо прикметники, ставимо запитання.

2) Колективна співпраця. Вправа 2, с. 1.

Працюємо з веселкою ознак. Які ознаки легко змінити, які складно?

3) Працюємо самостійно. Вправи 3-4, с. 2.

7. Робота з віршем Валентини Полинок «Різнокольоровий дощик»

- Читаємо вірш уголос.
- Визначаємо тему (поетична розповідь про дощ) і головну думку (краса дощу). Порівнюємо текст і вірш (рими). Виконуємо завдання за зразком на с. 7.

- Уявіть незвичайний дощ з якихось предметів.

- Складіть «Асоціативний кущ».

- Чи бувають незвичайні дощі?

Читання для себе Можна використати тексти «Незвичайні дощі».

На основі прочитаного, учні будують висловлювання про те, який дощ міг би пройти в нашій місцевості і що могло б бути причиною такого явища.

8. Модуль практики/взаємодіємо письмово. Працюємо у робочих зошитах

1) Добираємо прикметники. Вправа 1, с. 2.

Вчимося ставити запитання яка? яке?.

- Про що нам можуть повідомити подані питання?

2) Утворюємо словосполучення. Вправа 2, с. 2.

- Розкрийте дужки.

Ранок узимку - зимовий ранок; день навесні - весняний день; вечір улітку – літній вечір; ніч восени - осіння ніч;

- Запишіть каліграфічно: (коли?) узимку, навесні, влітку, восени.

- Порухайтесь на фізкультхвилинці та виконайте пальчикову гімнастику.

(<https://youtu.be/E301SqnTZjs>)

3) Міркуємо/виявляємо емоції. Вправа 3, с. 3.

- Чому дощі різні?

4) Робота зі словами.

Дошовитий і дощовий.

Утворюємо словосполучення/дощовитий день: дощові краплинки.

Добираємо спільнокореневі слова/дощик, дощить, дощ, задощило.

Розбираємо за будовою дощовитий.

9. Творча робота. Прийом «Сторітелінг». Вправа 5, с. 4

Складаємо історію «Як дощик подружився із сонечком».

10. Досліджуємо інформацію

Чи буває веселка взимку?

Міркування учнів. Учні висловлюють свої міркування, скільки учнів стільки думок.

Пояснення вчителя. Звісно, трапляється, веселка виникає через підвищену вологість і одночасно завдяки сонячності. Це природне явище трапляється в будь-який час року, адже опади і сонце бувають завжди, просто взимку веселка з'являється не так часто, як улітку або навесні. У сильний мороз веселка не може утворитися, оскільки сніг, точніше, сніжинки не відображають світло так, як це роблять краплі дощу. Але якщо мороз не сильний, то крапельки вологи доходять до тієї області атмосфери, у якій утворюється веселка. І, якщо світить сонце, то з'являється веселка. Побачити

й можна стоячи обличчям до джерела світла (сонця), а не спиною, як це буває влітку.

Прозорі краплинки дощику на різних предметах ніби передають нам їх колір, роблячи їх ще яскравішими. Про це розповіла в своєму вірші «Різнокольоровий дощик» Валентина Полинок.

Послухайте аудіозапис.

Просигналізуйте *смайликами*, які емоції викликав у вас цей вірш.

Кому з вас захотілося перечитати його в підручнику?

На яку вікову категорію спрямувала авторка вірш?

Кому б у родині ви б хотіли його прочитати?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексія

Гра-асоціація «Кольорові слова За кольором цеглинки називаємо слова: «жовті, червоні, помаранчеві, зелені, сині, голубі».

2. Рефлексійний аналіз

Я знаю...

Я дізнався (лася)....

Я вчуся...

3. Домашнє завдання

Вправа 5, с. 2: вправа 7, с. 4 (у робочому зошиті).

Урок 3

СИНОНІМИ – слова близькі за значенням. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ. «ПАН КОЦЬКИЙ»

Мета: формування і розвиток предметних і ключових компетентностей: розвиток уваги, мислення і мовлення, навички письма і співпраці; творчої уяви, сприяння практичному застосуванню знань спостереження за словами, близькими за значенням; виховання ціннісного ставлення до української мови, бажання щоденно читати.

Учні: взаємодіють усно/письмово, досліджують синоніми, вживають їх у мовленні; переказують українську народну казку, створюють усні повідомлення; виконують письмові завдання за зразком, підтримують діалог на тему із життєвих ситуацій; користуються словником синонімів; беруть участь у колективному обговоренні: висловлюють власне ставлення до того, що пишуть, дотримують правил письма, етики спілкування.

Тип уроку: урок формування компетентностей.

Обладнання: словник синонімів.

Кольорові слова уроку: синоніми: стіна слів.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

1. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Усний коментар домашнього завдання

Учні читають історію про Сонечко, що замерзло.

- Які пари слів утворили?

Сором - стид, чагарник - кущі, збентеження – ніяковість, мерщій – швидко, плач – ридання, урвище – провалля.

2. Вправа «Повторення-перетворення»

Пряме значення Переносне значення

Чисті руки	чисті...			
Краяти хліб	краяти..	язик	життя	слова
Солодкий чай	солодкий	думки	серце	розум
Довга лінійка	довге...			
Гостра сокира	гострий...			

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Гра «Ромашка»

У кожного - квітка з 5 пелюсток. На кожній пелюстці вже написано слово. Діти дописують ознаку (день, школа, урок, учні, вчитель).

Зворотний зв'язок. Який день у..? (Учитель запитує у п'ятьох учнів.)
Яка школа у..? (Запитує у п'ятьох учнів.) Який урок...? (Запитує у п'ятьох учнів.) Які учні? Який учитель?

-Чи можна назвати кожен групу слів словами, близькими за значенням?»?

2. Розпізнаємо і досліджуємо синоніми

- А тепер працюємо на зворотному боці ромашки.

Будуємо синонімічне гніздо. Звертаємося до словника СИНОНІМІВ.

У центрі написано слово (добрий/цікавий охайний/ввічливий творчий).

Учні записують на пелюстках слова, близькі за значенням до цього слова.

Добрий: приязний, чуйний, доброзичливий.

Цікавий: інтересний, допитливий.

Охайний: акуратний, чепурний, чистий.

Ввічливий: вихований, чемний, люб'язний.

Творчий: креативний, талановитий, здібний.

Висновок. Синоніми це слова, різні за звучанням і написанням, але однакові або близькі за значенням.

3. Пошукова робота

Знайдіть синоніми та запишіть парами (вправа 1, с. 60).

Спить, дрімає; великий, чималий; голодний, неситий; їсть, живиться, уминає; гладкий, товстий; добрий, сердечний: дереви, картопляники; пухнастий.

- Яке слово без пари?

Добираємо: ворсистий, пухнатий, волохатий, кошлатий.

Міркуємо: якщо, то... Якщо килим, то ворсистий: якщо птах, то пухнатий, якщо сніг, то пухкий; якщо пух, то кошлатий.

- В українській мові у текстах вживаємо слова, близькі за значенням. У процесі творчо шукаємо найважливіше і потрібне слово. Такі слова використовуємо, щоб не повторювати і те саме слово. Кожне слово у реченні виконує свою роль. Кожен, хто бажає розширити свої знання синонімів, хоче віднайти потрібне слово при написанні чи викладанні власної думки, може звернутися до словника синонімів української мови.

4. Творча робота

1) Творимо! Складаємо коротку історію про kota (прийом «Сторітелінг»).

Жив був кіт Сарделька. Ростом був чималий і мав шерсть пухнасту. Цілий день спить, дрімає, а потім сардельки їсть, уминає. Під вечір прокидається волохатий, ходить гладкий і товстий по хаті.

2) Казка «Про kota Васька і Васька» (вправа 1, с. 32 у робочому зошиті). Розфарбовуємо овочі, потрібні для борщу.

Зварив кіт Васько апетитний і смачний борщ. Запросив Васька. Ласував Васько борщем запашним і духмяним. Запрошу kota до хати. Що ж йому приготувати? Буде юшка, буде суп ситний і поживний. Буде сік морквяний, апетитний.

3) Пояснюємо фразеологізми! Коли так кажуть?

Жити, як кіт із собакою. (Без дружби і порозумінь, постійно сваритися.)

Коти шкребуть на серці. (Коли щось зробив не так, власне незадоволення, хвилюватися.)

Знає кіт, чие сало з'їв. (Знати свою провину, почуватися винним.)

Котові хвоста зав'язати. (Бути здібним до всього.)

Кота в мішку купувати. (Невідомо що.)

Кішка пробігла між ними. (Посварилися.)

Як кіт наплакав. (Дуже мало.)

5. Каліграфічна стежинка

К к казка

У казці мовиться, що у світі робиться .

6. Хвилинка відпочинку для очей

7. Ознайомлення з українською народною казкою

1) Готуємось! Читаємо інформаційне повідомлення.

Учні читають самотійно, в потім готують повідомлення про українські народні казки (с. 61).

2) Розповідаємо! Усне повідомлення.

Українські народні казки народні, поетичні або писемно-літературні твори про вигадані події, про вигаданих осіб, іноді за участю фантастичних сил. Люди склали казки про явища природи і тварин. Тварини у казках розмовляли, думали, відчували. Через казку люди пояснювали явища природи. Спостерігаючи за тваринами, люди описували їхні звички, поведінку. У казках розповідали про диких звірів і свійських тварин, як з ними поводитися під час зустрічі.

Вправа «Конвеєр казок». Прийом «Мікрофон»

-Які українські народні казки про тварин ви знаєте?

3) Читання казки «Пан Коцький».

- Про що свідчить назва казки? Про що в ній ітиметься? Чому?

Читаємо зачин.

Подія 1. Складаємо ланцюжок ключових слів.

Був кіт. Старий і хворий. Кота викинули. Приходить лисичка. Почали кіт і лисичка жити разом.

Передбачення! Як розгортатимуться події далі? Опишіть лисичку і kota за ілюстрацією у підручнику (с. 61).

ІІІ. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1.Рефлексія

Що нового дізналися на уроці? Що було вам вже знайоме?

Які слова були головними героями уроку? (Синоніми – це...)

Чи готові застосувати набуті знання?

2.Складання Сенкану «Синоніми» . Групова робота

1. Синоніми

2. Точні, влучні

3. Розрізняються, допомагають, збагачують.

4. Ми вчимося користуватися синонімами.

5. Цікаво!

2.Домашнє завдання

Вправа 2, с. 32, вправа 3. с. 33 (у робочому зошиті).

Урок 4

«Незнання-ворог, а знання-друг» Використання слів, близьких і протилежних за значенням. УКРАЇНСЬКІ ГЕРОЇКО-ФАНТАСТИЧНІ НАРОДНІ КАЗКИ. «КОТИГОРОШКО» (уривок) (українська народна казка) (продовження)

Мета: формування і розвиток предметних і ключових компетентностей; розвиток уваги, мислення і мовлення, навички письма і співпраці, творчої уяви; сприяння практичному застосуванню знань; спостереження за лексичним значенням слів; виховання бажання звертатись до джерел народної творчості; на прикладах героїко-фантастичних казок виховання в учнів загальнолюдських чеснот (добро, сміливість, чесність, хоробрість, уміння реагувати на образи, стримувати свої емоції, дарувати компліменти), бажання досліджувати рідний край, дотримувати норм і правил етикету, культури і спілкування.

Учні: взаємодіють усно/письмово; досліджують антоніми; вживають їх у мовленні; читають і досліджують казку; самостійно створюють усні повідомлення; аналізують і інтерпретують почуте; висловлюють оцінні судження, почуття щодо подій та персонажів; підтримують діалог на тему із життєвих ситуацій; виявляють емоції та по чуття; застосовують набуті знання під час виконання завдань.

Тип уроку: урок формування компетентностей.

Обладнання: урок проводиться в кабінеті інформатики. Комп'ютерна програма «Сходінки до інформатики», стіна слів - слова ввічливості (прощання, вітання), картки для складання прислів'їв.

Очікувані результати: учні добирають іменники-синоніми, іменники-антоніми до загальноновживаних слів; використовують в усному і писемному мовленні; виконують завдання на розрізнення слів-антонімів та слів-синонімів при виконанні завдання «Куди податись вояку?» комп'ютерної

програми «Сходинки до інформатики»; розуміють і усвідомлюють значення поняття «родина» та свою роль в цій спільноті.

Кольорові слова уроку: комплімент, антоніми, Котигорошко, богатир, багатир, добро.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

1. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Привітання .

Урок проводимо в класі інформатики.

Тому перед роботою повторимо швидко правила безпечної поведінки.

2. Пригадуємо правила вітання/прощання

Господар класу вас вітає.

З завданнями справитись вам він бажає.

- Які правила вітання прощання вам відомі та ви їх використовуєте в житті? (Стіна слів.)

-А у Саудівській Аравії вітаються носами (демонструємо в парах).

- Чи образитесь ви, якщо, звертаючись до вас, вас назвуть «капустою»?

У нас в Україні - це образа, а в Угорщині комплімент (ви красива).

-Доберіть синонім до слова комплімент. (Похвала, схвалення, дифірамби, мадригал (віршована захоплена похвала).)

Вузлик на пам'ять! «Спілкуючись з людьми, краще називати їх по імені, це приємно, як і комплімент» (Ю. Палеха).

- Продовжте думку: «Якщо слова комплімент і похвала це слова, близькі за значенням, СИНОНІМИ, то слова комплімент і образа це слова. (протилежні за значенням, АНТОНІМИ)

-Чи готові повідомити тему уроку?

-Про антоніми будемо уточнювати і розширювати інформацію, подорожуючи уроком разом з казкою «Котигорошко».

2. Каліграфічна хвилинка

Українську мову вивчай! Лінь у школі проганяй, активність на уроках проявляй - Доповніть речення звертанням. (Учні проговорюють ланцюжком, наливаючи ім'я того, до кого звертаються.) Чи є антоніми?

Олено, українську мову вивчай! Іване, лінь у школі проганяй , активність на уроках проявляй.

3. Читацькі перегони

Один учень зачитує частину речення з казки «Котигорошко», інший має «упіймати» і зачитати все речення.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Пошукова робота

Шукаємо елементи казки. У зачині: «Був собі.....

В основній частині: триразові повтори: тричі кували булаву, за третім ударом убив Змія: магичні числа: шестеро братів, дванадцять діб літала кожна булава.

Шукаємо інформацію про персонажів.

Котигорошко: вирішує викувати булаву, бо у давнину булава також слугувала зброєю; б'ється зі Змієм, щоб визволити сестру і шістьох братів, котрих полонив Змій; допоміг багатьом знедоленим; прикметники: сміливий, кмітливий, безстрашний, чесний, сильний, мужній, хоробрий, добрий, розумний.

Брати: залишають Котигорошка в лісі, щоб їм дісталася «все золото та срібло, що було в Змія».

Шукаємо антоніми.

Кмітливий - розумний, слабкий - сильний, обережний - необачний, безстрашний – боязкий, чесний - брехливий, злий - добрий.

Що ви можете сказати про КОТИГОРОШКА?

Це, мабуть, перший герой, який спадає на думку, коли говориш про супергероїв в українській культурі. І досі багато фольклористів не можуть визначитись, чи це давня легенда часів Київської Русі, що існувала насправді, чи вигадана народом казка про доблесного богатиря. Звісно, Котигорошку зі своєю булавою трохи важко конкурувати з американськими суперменами сучасних фільмів. Однак вітчизняний герой не менш цікавий, тому шукаємо про нього інформацію далі.

Ви із задоволенням переглядали мультфільм про нові пригоди Котигорошка і його друзів і можете порівняти сучасні історії з народною казкою, що пройшла через століття до своїх читачів.

2. Хвилина партнерства

Питання - відповідь

Як виглядає? «Росте та й росте той син, як з води, - не багато літ, а вже великий виріс».

Що робить? Копає колодязь, знаходить залізо, отримує булаву, перемагає Змія, визволяє сестру і братів.

Що і як говорить? «Ну, так я ж піду їх шукати». «Де то вже миритися – битися!», «Ні, бий ти спочатку!»

3. Списування

От і питається раз Котигорошко в батька, у матері:

-Деся повинні бути в мене брати й сестра?

- Були, синку, у тебе і сестра, і шестеро братів, та таке й таке їм трапилось.

-Ну, - каже він, - так я ж піду їх шукати.

4. Робота зі словами

Борозна - довга рівна заглибина в землі проведена плугом.

- Рядки у зошиті - наче борозна. Букви, як зерна, лягають рівненько у борозні, красиво пишемо букви скісні.

Пригадуємо правила каліграфічного письма!

Оцінюємо списування.

Учитель на дошці пише рядок/елемент «похила із заокругленням праворуч». Учні, дописуючи різні елементи букв, роблять висновок, що таким чином можна записати всі букви алфавіту.

Шпурнув - спритно метнув, кинув.

Прив'язали його ликом до дуба - шнурком із липової кори.

Лико - внутрішня частина кори, переважно липи. Ним (і з нього) шили виготовляли різні побутові предмети, які особливою міцністю не відзначалися.

І якщо говорили: не ликом шитий, це означало- міцний, надійний.

- Ну, що ж, ви сьогодні не ликом шиті, тому продемонструєте, що знаєте і що вмієте.

Не ликом шитий - той, що має певні здібності, який набув певних знань, уміє поводитись належним чином.

5. Читання вголос

Розмова Котигорошка і батька (с. 66).

Розмова Котигорошка і Змія (с. 66-67).

Бій Котигорошка і Змія (с. 67).

6. Складаємо портрет. Прийом «Сенкан»

Котигорошко

Сильний хоробрий

Захищає не боїться б'ється

Людина із надзвичайною силою

Богатир

7. Фізкультхвилинка

8. Творча робота

1) Добираємо синоніми.

шпурнув (кинув, метнув)

вирвався (втік)

питається (запитує)

мати (ненька)

убив (подолав, переміг)

відважний (хоробрий, сміливий)

2) Добираємо антоніми.

Життя –

Сміх –

Радість –

Хоробрість -

Щастя -

Любов –

Перемога -

Зло -

3) Утворюємо пари антонімів.

Вправа 1. с. 34 (у робочому зошиті).

4.Робота з програмою «Сходи до інформатики» Завдання «Куди податись вояку?»

Вояки зі словами-синонімами ідуть до лівого замку, з антонімами- до правого. Слова, що не мають ніякого відношення до даного слова , направляються далі.

9. Робота з прислів'ями. Робота в групах

1) Збираємо прислів'я.

В учнів - розрізані частини прислів'їв. Завдання: зібрати частини й утворити прислів'я. Обрати прислів'я за темою казки.

За рідний край і життя віддай.

Батьківщина мати, умій за неї постояти.

До роботи ох, а їсть за двох .

Та земля мила, де мати породила.

Бджола мала, а й та працює.

Чия відвага, того й перевага.

2) Складаємо прислів'я про добро і зло.

Добро довго пам'ятається, в лихо ще довше.

Як ми до людей, так і люди до нас.

Добро не лихо - ходить тихо.

Добро не помре, а зло зникне.

Добро пушить, а лихо сушить.

Добро творити - себе веселити.

Добрий чоловік - надійніше кам'яного мосту.

Добре ім'я - найкраще багатство.

Живи для людей, поживуть люди і для тебе.

Не бажай другому того, чого сам не хочеш.

Що тобі немило, другому не зич.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексійний аналіз

Слухай дідусів, слухай бабусь.

Завжди підкажуть мудрість якусь.

Кожен бо город має свій норів.

Кожне сільце має своє слівце.

Кожна людина в своїм роді єдина.

А прикмет у народі й полічити вам годі.

У кожної прикмети - свої секрети.

Знають їх діти, знають бабусі.

З ними внучатам тепло, як у вусі.

Любе внучатко, слухай і читай.

В дідуса й бабуні мудрість набирай.

2. Домашнє завдання

Вправа 4, с. 35 (у робочому зошиті).

Додаток Д

Інтерактивні ігри для розвитку в учнів ЕК комунікативних умінь та навичок
Гра №1 «Пазл».

Завдання для груп.

1 група – інтерактивна вправа «Незакінчене речення»:

Сніжинка схожа на ... Сніжинка (яка?) ... Сніжинка (що робить? ...

2 група – відновлення деформованого тексту:

Ось, зима, і, чарівниця, прийшла. Всю, ковдрою, вона, білою, землю, вкрила. І, теплі, деревам, шубки, подарувала, куцям, пухнасті. Веселі, у, повітрі, кружляють, сніжинки. У, вбранні, навколо, все, казковому.

3 група – складання загадки:

Він – не лялька й не ..., На снігу стояти ... В нього ніс – смачна ..., Хто це? Звісно, ... (Сніговик).

Гра №2 «Що відбувається на картинці?».

Гра добре розвиває комунікативні навички молодших школярів. Запропонуйте учневі у деталях описати, що він бачить на зображенні: кольори, людей, дії тощо. Учні можуть уявити, що відбувалося до цього, що станеться далі.

Дана гра розвиває мовлення, діалогічне мовлення, комунікативні навички, уяву й логічне мислення молодшого школяра.

Гра №3 «Зміна лідера».

Мета: формувати навички застосовувати і розпізнавати невербальні сигнали.

Один учень, що грає роль лідера, стає в центр кола. Лідер виконує певну дію (плескає в долоні або тупотить ногою), при цьому зображує якусь емоцію: посміхається, хмуриється тощо. Усі в колі мають повторити дії лідера. Потім лідер повинен знайти собі заміну й подати невербальний сигнал (знак) – підморгнути або кивнути. Лідер змінюється, і гра продовжується з іншим лідером.

Гра №4. «Робота із словником».

Випишіть із словника п'ять слів на третю букву ваших імен та чотири слова на другу літеру ваших прізвищ.

Гра №5. «Розминка розуму».

1 група із розрізаних стрічок складає і розтлумачує прислів'я:

ранніми приморозками...Листя берези жовкне перед...– сніг ляже пізно...
Якщо до середини жовтня...не осипалося з беріз листя... Листя кладеться на землю долілиць...– на урожай.

Послухайте, яка пригода трапилася з листочком Хвальком. Жив на світі листочок Хвалько. Нарекли його так, бо дуже любив хвалитися. Я – найгарніший, найрозумніший, най – най... Всі друзі заздрили йому, бо він усім подобався. Але дерево сказало: «Осінь покаже, хто з нас найсильніше!». Закінчилося літо, настала осінь. Стало холодно, задощило, дули сильні вітри. Друзі листки не втрималися на дереві і впали додола. З усіх сил боровся Хвалько, але і його зірвав вітер. Впав Хвалько і подумав: І навіщо було вихвалитись?

Додаток Е

Інтерактивні вправи на уроках української мови для формування навичок спілкування учнів експериментального класу

1. Вправа «Вітання».

Учні утворюють коло і імітують слова рухами.

Двері відчиняє школа й радо зустрічає нас.

Сонце світить у віконце, зранку ми прийшли в свій клас.

Промінь падає в долоні – другу посміхнись.

Очі у небес бездонні – за руки візьмись.

Шелестить дубок нам листям – весело стрибай.

Річка мружиться іскристо – тож і ти моргай!

Друзі радо зустрічають – ти їх обніми.

І за парти всі сідають – сідаємо і ми.

2. Вправа «Чарівний дзвіночок».

Учні передають дзвіночок однокласникові, вітаючись і висловлюючи комплімент.

3. Вправа «Овочі і фрукти».

Робота в групах. Завдання для груп.

1 група: випишіть за алфавітом список фруктів.

2 група: випишіть за алфавітом список овочів.

1) авокадо, апельсин, банани, груші, диня, лайм, лимони, мандарини, сливи, яблука.

2) буряки, гарбуз, картопля, морква, огірки.

4. Вправа «Словник мовленнєвого етикету».

Привітання:

Мовленнєве: здрастуйте; добрий день; добридень; вітаю вас; радий бачити вас; моє шанування; доброго здоров'я; привіт; здоровенькі були; здорові з неділею; здорові будьте зі святом; здрастуйте вам у хату; моє шанування; як ся маєте.

Немовленнєве: віднаходження партнера поглядом серед гурту (на відстані); радісна, відкрита або стримана усмішка; приязний погляд в очі; кивок головою; легкий уклін; вираз приємного подиву з піднятими вгору бровами та усміхненим обличчям; помах рукою; дотик; рукостискання; розкриті назустріч руки для обіймів; обійми; поцілунки; захоплений або жартівливий погляд і подовжений вдих для промовляння вітальної фрази.

5. Вправа «Так-Ні» на розвиток стверджувальної та заперечної інтонації.

Ти підеш сьогодні разом зі мною до школи? Так, піду сьогодні. (Ні, не сьогодні, а завтра).

Ти підеш сьогодні разом зі мною до школи? Так, із тобою. (Ні, не з тобою, а з Марійкою).

6. Вправа «Питання-відповідь» (на розвиток умінь ставити запитання за малюнком в парі).

Хто зображений на малюнку? На малюнку зображена кішка? Як ця тварина розмовляє?

Вправа «Пропозиція-згода» (на розвиток умінь ставити питання за сюжетним

малюнком) Що роблять тваринки? Придумайте їм імена. Які слова міг сказати зайчик? Що відповів кріт? Василю, візьми яблуко, пригощайся! - Дякую, Вуханю. Воно дуже велике. Давай з'їмо його разом. Добре.

Додаток Ж

Психологічні прийоми для мотивації учнів ЕК

1. Прийом «Все в моїх руках».

Притча. Жив мудрець, котрий знав все. Одна людина захотіла довести, що мудрець знає не все. Затиснувши в долонях метелика, він запитав: «Скажи, мудрець, який метелик у мене в руках : мертвий чи живий?» А сам думає: «Скаже живий - я його роздавлю, а скаже мертвий - випущу на волю». Мудрець, поміркувавши, відповів: «Все в твоїх руках!» Тому, як ви засвоїте сьогоднішню тему залежить лише від вас!

2. Прийом «Посмішка друга».

Зробіть подих на повні груди.... Як добре, що ми разом. Ми всі щасливі і здорові. Ми допомагаємо один одному. Ми доповнюємо один одного. Ми потрібні один одному. Хай цей день несе нам радість спілкування, наповнить серце шляхетними почуттями. І, подібно, квітам, хай розкриються ваші душі, які подарують світло, тепло і любов всім близьким. Посміхніться один одному. Ви - справжні маленькі українці!

3. Прийом «Я...».

Любі діти, закрийте очі і повторюйте за мною: «У мене прекрасний настрій! Я можу бути добрим, терплячим! Я встигну зробити все! Я буду уважним на уроці! Мені урок принесе радість пізнання! Тому, що я – маленький українець! Я – громадянин великої європейської держави! Я – гордість України!».

Подивіться, діти, один на одного, розмірковуючи побажайте собі і всім людям здоров'я, мира та добра. А тепер покладіть руку на серце і повторюйте за мною: Я є любов, Я є воля, Я є сила, Я є добро, Я є все прекрасне, Я є людина, Я є українець, Все залежить від мене, Все в моїх руках!

4. Прийом «Долонька».

Закрийте очі, покладіть свою долоньку на долоньку сусіда і побажайте один одному доброго настрою, успіху, відмінних оцінок, гордості ваших батьків за своїх дітей, справжніх українців!